

СÈ ШТО НИ Е
ЗА ЕДНИЧКО

Sa so si amenge jekhethane
All That We Have In Common

**СÈ ШТО НИ Е
З А Е Д Н И Ч К О**

Sa so si amenge jekhethane
All That We Have In Common

М А Н И Ф Е С Т А

МУЗЕЈ НА СОВРЕМ

С К О

M A N I F E S T A

MUZEJO E NEVEVA

MUSEUM OF C

S K O

14

ЕНАТА УМЕТНОСТ-

П

Ј

Е

14

XTUNE ARTESKORO -

ONTEMPORARY

ART -

P

J

E

Во сеќавање на Мустафа Асан (Марки Романиста, 1960-2022)

6

СÈ ШТО НИ Е ЗАЕДНИЧКО

8 ноември 2022 – 20 февруари 2023

Музеј на современата уметност –
Скопје

Куратори: Мустафа Асан, Мо Диенер, Мира Гаќина и Јованка Попова

Уметници: Дилејн Ле Бас, Ахмед Кадри, Сеад Казанџиу, Дурмиш
Ќазим, Лубош Котлар и Роберт Габрис, Рома Џем Сешн Уметнички
Колектив (Мустафа Асан, Мо Динер, Милена Петровиќ), Нихад Нино
Пушија, Андре Јено Рацш, Емилија Ригова, Џеија Стојка, Ден Тарнер

Интернационална изложба организирана од Музеј на современата
уметност – Скопје како дел од Европското номадско биенале за
современа уметност – Манифеста 14

СЕ ШТО НИ Е ЗАЕДНИЧКО

Велам не за кражба на идентитет. Велам не за она за кој мислиш дека сум. Велам не на тоа како мислиш дека треба да изгледам. Погледот што ни е упатен е нарушен.

Дилејн Ле Бас

Репрезентацијата не успева да го долови потврдениот свет на разликата. Репрезентацијата има еден единствен центар, единствена перспектива која се оддалечува, чија последица е лажна длабочина. Таа посредува во сè, но не мобилизира и не поместува ништо.

Жил Делез

Изложбата „Сé што ни е заедничко“ претставува современи интернационални автори и ги анализира можностите за споделување различни гласови и заедничка грижа во капиталистичкиот локален и глобален контекст.

7

Изложбата се однесува на политиките на репрезентација преку уметнички дела и практики, и истовремено отвора можност да се прашаеме: - Каков е светот кога е искусен, развиен и живеен од перспектива на различност? Што и како претставуваме, на кои гласови им даваме предност пред останатите, што дознаваме за себе си преку спознавање на другиот? Дали концептот за грижа низ различни уметнички стратегии може да ги рedefинира границите помеѓу телата, колективните структури, средината и различните политички борби на маргинализираните? Истовремено ја обмислува грижата како интимна врска помеѓу уметноста и социјалните практики и можноста уметноста да открива и негува нови форми за грижа и препознавање, во пресекот помеѓу социјалното и политичкото, субјективноста и солидарноста во рамки на заедницата.

Ромската заедница како органски дел од просторот во кој Музејот на современата уметност е поставен, често е предмет на политичко и општествено искучување, мисинтерпретации, шпекулации, предрасуди и стереотипи. Намерата на изложбата е да ја прошири политичката имагинација вон хетеронормативните политики на репрезентација и преку споделено знаење од уметници од и за Ромската заедница, да артикулира поинакви начини на себепретставување, да ги централизира и направи видливи маргинализираните наративи на Ромите кои се нашироко игнорирани и недостапни.

Преку различните прашања во однос на идентитетските политики со кои се бават уметниците Роми, изложбата нуди можност за изедначување и синхронизирање на различни општествено-политички гласови и начини на делување во јавната сфера, давајќи видливост на темите кои се исклучени од доминантниот политичкиот дискурс, или пак се сметаат за неподобни во однос на етнонацизмот и националните фетиши.

Оттука „Сé што ни е заедничко“ се однесува на дела кои воведуваат еквивалентност помеѓу различните знаења и здружување во акција и овозможува заедничко барање на соодветно решение преку поврзување на различните видови на криза – системското насилство, исклученост и стереотипите за Ромите (како во делата на Дилејн Ле бас и Рома Џем Сешн Уметнички Колектив), кризата на идентитетските политики, секојдневната борба на маргинализираните и личните трансформации (Дурмиш Казим и Ахмед Кадри), нераскажаните историски наративи и нерепрезентација (Андре Јено Рацш), родовите прашања и насилството врз жените, прашањата кои ги засега ЛГБТ заедницата (Лубош Котлар и Роберт Габрис), холокаустот во релација со денешните светски ултранационалистички политички идеологии (Џеија Стојка), војната, мигранската криза (Нихад Нино Пушија) и прашањата поврзани со домувањето (Сеад Казанџиу), потребата од различни политики на грижа (Ден Тарнер и Емилија Ригова) и слично.

8

Изложбата се осврнува на дела кои го прикажуваат потенцијалот на уметноста како заедништво и можните остварливи и позитивни алтернативи за делување на рамниште помеѓу политичкото и интимното.

Daja amen godi kampilasar ko Mustafa Asan(RR Marki, 1960-2022)

SA SO SI AMENGE BARABARUTNO

8-to novembar 2022 – 20 februaro 2023
Muzejo e nevezaxtune arteskoru – Skopje

Kustosia: Mustafa Asan, Mo Diener, Mira Gaćina thaj Jovanka Popova

Artutne: Dilejn La Bas, Ahmed Kadri, Sead Kazandžiu, Durmish Kjazim, Ľuboš Kotlár thaj Robert Gabris, Roma Džem Sešn Umetnički Kolektiv (Mustafa Asan, Mo Diner, Milena Petrović), Nihad Nino Pušija, Andre Jenó Racš, Emílija Rigová, Ceija Stojka, Den Tärner

Internacionalnikani egzibicia organizirime katar o Muzejo vaše nevezaxtune artia – Skopje sar kotor katar o Europakoro nomadikano bienale vašo nevezaxtune artia - Manifesta 14

SA SO SI AMENGE BARABARUTNO

Vakerava na e identitetskere čoribaske. Vakerava na kadaleske so tu gindines so sium me. Vakerava na kadaleske so tu gindines sar me mangljol te ovav. O dikhipa so si amenge bičhaldo si phagerdo.

Dilejn La Bas

I reprezentacia na kerel te sikavgjovel o zurardikano sundal e ververipaskoro. I reprezentacia isi la jekh jekhutno maškar, jekhutni perspektiva savi so durargjovel, savakoro palpalunipe si o xovavno xoripe. Voj kerel maškarkeripe ano sa, numaj na kerel mobilizacia thaj na isthanarel khančik.

Žil Delez

I egzibicia “Sa so si amenge barabarutno” sikavkerel neevaxtune internacionalnikane auktoeren thaj analizirinel e šajdipa vašo ulavkeripe e ververikane avazengoro thaj barabarutno arakhnipe ano kapitalistikano lokalnikano thaj globalnikano konteksto.

I egzibicia si phandli e politikenca e reprezentaciakere prekal e artikane kotora thaj praktike thaj ko jekh putarel šajdipe te pučas amen: - Savo si o sundal kana si nakhle vaxtesa, barjarkerdo thaj dživdinkerdo katar i perspektiva e ververipaskoro? So thaj sar sikavkeras, save avazenge das anglipe anglo e aver, so džanljakeras amenge thaj prekal o pendžarkeripe e averengoro? O koncepto e arakhnipaskoro katar e ververikane artikane strategije šaj vaj na kerel redefinicia e linienge maškar e badania, kolektivnikane structure, maškarkeripe thaj ververikane politikane maripa e marginalizirimenge? Ko jekh vaxt thaj gindljarel o arakhnipe sar intimnikano phandipe maškar o arti thaj e socialnikane praktike thaj o šajdipe o arti te pučarel thaj arakhninkerel e neve forme vašo arakhnipe thaj pendžarkeripe, ano činavdipe maškar o socialnikano thaj politikano, subjektivnikano thaj o solidarnikano ane pervazia e khedipnaskoro.

I romani khedin sar organikano kotor e thaneskoro kote so si o Muzejo vase neevaxtune artia si thanardo, butvar si objekto katar e politikane thaj amalnipnikane ekskluzie, misinterpretacie, špekulacie, prejudicie thaj stereotipia. I irada e egzibiciakiri sit e buvljarkerel i politikani imaginacia avrial e heteronormativnikane politike katar i reprezentacia thaj e prekal ulavde džanipa e artutnengere tari thaj vaši Romani khedin te kerel artikulacia e averčhande čhanengoro ko korkorutno sikavkeripe, te centralizirinel thaj te kerel te oven dikhle e marginalizirime narativia e Romengere kola so si buvleder ignorime thaj biresljarde.

Prekal e ververikane pučipa so si phandle e identitetikane politikenca savenca keren buti e artutne Roma, i egzibicia dela šajdipe vašo jekhajekhipe thaj sinhroniziripe e ververikane amalnipaskere-politikane avazia thaj e čhandia ko butikeripe ani putardi sfera, deindo dikhlaripe e temengere save so si ikalkerde katar o dominantikano politikano diskurso, vaj pale gindinkerel pe lenge kaj si bišukar dikhipaske ani relacia e etnonarcizmosa thaj e nacionalnikane fetišonca.

Athar, "Sa so si amenge barabarutno" si ki relacia e kerde butjenca save so anen ekvivalentipe maškar e ververikane džanipa thaj o barabarkeripe ani akcia thaj anel šajdipa te ovel barabarutno rodipe ko jekhutno činavkeripe prekal e phandipa e ververikane tipia e krizakere – sistematikano nasulipe, ekskluzia thaj e stereotipia e Romenge (sar so si e kerde butja katar Dilejn La Bas thaj Roma Džem Sešn - Artikano kolektivo), i kriza e identitetikane politikengoro, sakodiveskoro maripe e marginalizirime manušengoro thaj e personalnikane transformacie (Durmish Kjazim thaj Ahmed Kadri), e bivakerde historikane narativipa thaj bireprezentacia (Andre Jenó Racš), e lingane pučipa save so si kotor katar i LGBT khedin (Ljuboš Kotlár thaj Robert Gabris), o holokausto ani relacia e avdivesutne sundaleskere ultranacionalistikane politikane ideologiengoro (Ceija Stojka), o maripe, migrantikani kriza (Nihad Nino Pušija) thaj e pučipa phandle e kheripnjasa (Sead Kazandžiu), o trubutnipe katar e ververikane politike ko arakhnipe (Den Turner, Emília Rigová) thaj aver.

12

I egzibicia dikhel thaj e kerde butja save so sikaven o potencialo e arteskoru sar jekhutno barabaripe thaj e šajutne realizirime thaj pozitivnikane alternative vašo keripe buti ko jekh duzinipe maškar o politikano thaj o intimnikano.

In loving memory of Mustafa Asan (RR Marki, 1960-2022)

ALL THAT WE HAVE IN COMMON

8 November 2022 – 20 February 2023

Museum of Contemporary Art – Skopje

Curated by: Mustafa Asan, Mo Diener, Mira Gakjina and Jovanka Popova

Represented artists: Delaine Le Bas, Ahmed Kadri, Sead Kazanxhiu, Durmish Kjazim, Robert Gabris and Ľuboš Kotlár, Roma Jam Session Art Kollektive (Mustafa Asan, Mo Diener, Milena Petrovic), Nihad Nino Pušija, André Jenö Raatzsch, Emília Rigová, Ceija Stojka, Dan Turner

International exhibition organised by Museum of Contemporary Art – Skopje as part of 14th European Nomadic Biennial of Contemporary Art – Manifesta

ALL THAT WE HAVE IN COMMON

I say no to Identity theft. I say no to who you think I am. I say no to what you think I should look like. The gaze that is put upon us is disrupted.

Delaine Le Bas

Representation fails to capture the affirmed world of difference. Representation has only a single center, a unique and receding perspective, and in consequence a false depth. It mediates everything, but mobilizes and moves nothing.

Gillez Deleuze

All that We Have in Common is an exhibition that presents contemporary international artists and analyzes the possibilities for sharing different voices and common concern in the capitalist local and global context.

The exhibition addresses the politics of representation through works of art and practices, and at the same time opens the opportunity to ask ourselves: - What is the world like when it is experienced, developed and lived from the perspective of differences?; What and how we represent, which voices do we prefer over the others, what do we learn about ourselves through knowing the other?; Can the concept of care through different artistic strategies redefine the boundaries between the bodies, the collective structures, the environment and the different political struggles of the marginalized? At the same time, it considers care as an intimate connection between art and social practices and the possibility for art to discover and nurture new forms of care and recognition, at the intersection between social and political, subjectivity and solidarity within the community.

The Roma community as an organic part of the space in which the Museum of Contemporary Art is located, is often the subject of political and social upheaval, misinterpretations, speculations, prejudices and stereotypes. The aim of the exhibition is to expand the political imagination beyond the heteronormative policies of representation and through shared knowledge by artists from and about the Roma community, to articulate different ways of self-presentation, to centralize and make visible the marginalized narratives of Roma, widely ignored and unreachable.

Through the various concerns regarding the identity policies pursued by Roma artists, the exhibition offers the opportunity to equalize and synchronize different socio-political voices and ways of acting in the public sphere, giving visibility to topics that are excluded from the

dominant political discourse or are considered ineligible in relation to ethno-narcissism and national fetishes.

Hence, “All That We Have in Common” refers to works that introduce equivalence between different knowledge and association in joint action and provides a common search for an appropriate solution by linking different types of crisis - systemic violence, exclusion, and stereotypes of Roma (as in the works of Delaine Le Bas and Roma Jam Session Art Kollektive), identity issues, struggles of the marginalized and personal transformations (Durmish Kjazim and Ahmed Kadri), untold historical narations and underrepresentation (André Jenö Raatzsch), women and gender issues, the LGBT community issues (Robert Gabris and Ľuboš Kotlár), the Holocaust in relation with today’s worldwide ultranationalist political ideologies (Ceija Stojka), the war, the migrant crisis (Nihad Nino Pušija) and the housing issues (Sead Kazanxhiu), the need of different politics of care (Dan Turner and Emília Rigová) etc.

The exhibition addresses works that show the potential of art as a community and possible viable and positive alternatives for acting on the playing field between the political and the intimate.

ALL THAT WE HAVE IN COMMON

Sa so si amenge jekhethane
Cè ШТО НИ е заедничко

ДИЛЕЖН

ЛЕ БАС

DE LAINE

LE BAS

Делата на Дилејн Ле Бас се базираат на искуството на исклученост, нетолеранција, стереотипи, нераскажани истории, погрешно претставување, пол, да се биде „другиот“. Облеката и текстилот, особено нивните културни, симболични и идентификациски квалитети, се нишки кои таа ги оспорува во однос на стереотипните и политичките идеи кои ги поддржуваат.

E butja save so kerdja i Dilejn Le Bas rodljarena o čhandipe e bitoleranciakoro, ikaldipaskoro, stereotipengoro, bimothovde historiengoro, o afsosime sikavkeripe, polo, te ovel pe o „aver“. O šeja thaj o tekstilo, majbut e lengere kulturnikane, simbolikane thaj identifikaciake kвалитетia, si thava save si alke bidende ani relacia e stereotipikane thaj politikane ideengoro save so si lake pašeder.

Delaine Le Bas' works explore the experience of intolerance, exclusion, stereotypes, untold histories, misrepresentation, gender, of being the 'other'. Clothing and textiles, especially their cultural, symbolic and identifying qualities, are strands that she contests above all in terms of the stereotypical and political ideas that they continue to endorse.

Оштетена стока Дел II (Лицемерие) | Luludjane amblemia e pašutnengere so keren bilačhipa | Damaged Goods Part II (Hypocrisy) | 2005

Мешани медиуми, мастило, вез, апликација, монистра, светки на ткаенина | Хемиме медиумиa, vezipe, aplikacia ke purane vezime čaršafia | Mixed media, ink, embroidery, applique, beadwork, sequins on fabric | 67x54 cm

Универзална декларација за човекови права | Univerzalniki deklarcia vaše manuškane čačipena | Universal Declaration of Human Rights | 2013

Мешани медиуми, боја, пенкало, рачен украс на ткаенина | Хемиме медиумиa, ranga, pensilo, vastikano pulipe ke poftana | Mixed media, paint, pen, hand embellishment on fabric | 285x150 cm

Страв-Пролет | Dar-Anglonilaj | Fear-Spring | 2008

Мешани медиуми, мастило, вез, апликација, монистра, светки на ткаенина | Хемиме медиумиa, tinta, vezipe, aplikacia, monistra, aspre ko poftan | Mixed media, ink, embroidery, applique, beadwork, sequins on fabric | 94x53 cm

UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS

ARTICLE 1:

ALL HUMAN BEINGS ARE BORN FREE AND EQUAL IN DIGNITY AND RIGHTS. THEY ARE ENDOWED WITH REASON AND CONSCIENCE AND SHOULD ACT TOWARDS ONE ANOTHER IN A SPIRIT OF BROTHERHOOD AND SOLIDARITY.

ARTICLE 2:

EVERYONE IS ENTITLED TO ALL THE RIGHTS AND FREEDOMS SET FORTH IN THIS DECLARATION, WITHOUT DISTINCTION OF ANY KIND, SUCH AS RACE, COLOUR, SEX, LANGUAGE, RELIGION, NATIONAL OR SOCIAL ORIGIN, NATIONALITY, SOCIAL STATUS, WEALTH, PROPERTY, BIRTH OR OTHER STATUS. FURTHERMORE, NO DISTINCTION SHALL BE MADE ON THE BASIS OF THE POLITICAL, JURISDICTIONAL OR INTERNATIONAL STATUS OF THE COUNTRY OR TERRITORY TO WHICH A PERSON BELONGS, WHETHER IT BE INDEPENDENT, NON-SWEELED OR PART OF A UNION, OR OTHER FORM OF ASSOCIATION OF STATES.

ARTICLE 3:

EVERYONE HAS THE RIGHT TO LIFE, LIBERTY AND SECURITY OF PERSON.

ARTICLE 4:

NO ONE SHALL BE HELD IN SLAVERY OR SERVED THEREOF, AND THE SALE TRADE SHALL BE PROHIBITED IN ALL THESE FORMS.

ARTICLE 5:

NO ONE SHALL BE SUBJECT TO TORTURE OR TO CRUEL, HUMILIATING OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT.

ARTICLE 6:

EVERYONE HAS THE RIGHT TO RECOGNITION EVERYWHERE AS A PERSON BEFORE THE LAW.

ARTICLE 7:

ALL ARE EQUAL BEFORE THE LAW AND ARE ENTITLED WITHOUT ANY DISCRIMINATION TO EQUAL PROTECTION OF THE LAW. ALL ARE ENTITLED TO EQUAL PROTECTION AGAINST ANY DISCRIMINATION IN VIOLATION OF THIS DECLARATION AND AGAINST ANY MEASURE WHICH DESTROYS SUCH DISCRIMINATION.

ARTICLE 8:

EVERYONE HAS THE RIGHT TO AN EFFECTIVE REMEDY BY THE COMPETENT NATIONAL AUTHORITIES FOR ACTS VIOLATING THE FUNDAMENTAL RIGHTS GUARANTEED HIM BY THE CONSTITUTION OR BY LAW.

ARTICLE 9:

NO ONE SHALL BE SUBJECT TO ARBITRARY DETENTION, INTERVIEW OR EXILE.

ARTICLE 10:

EVERYONE IS ENTITLED IN FULL EQUALITY TO A FAIR AND PUBLIC HEARING BY AN INDEPENDENT AND IMPARTIAL TRIBUNAL IN THE DETERMINATION OF HIS RIGHTS AND OBLIGATIONS AND OF ANY CRIMINAL CHARGE AGAINST HIM.

ARTICLE 11:

(1) EVERYONE CHARGED WITH A CRIMINAL OFFENCE HAS THE RIGHT TO BE PRESUMED INNOCENT UNTIL PROVED GUILTY ACCORDING TO LAW IN A FAIR PUBLIC TRIAL AT WHICH HE HAS ALL THE GUARANTEES NECESSARY FOR HIS DEFENCE.

ARTICLE 12:

(1) NO ONE SHALL BE HELD RESPONSIBLE FOR A CRIMINAL OFFENCE ON ACCOUNT OF AN ACT OR OMISSION WHICH DID NOT CONSTITUTE A CRIMINAL OFFENCE UNDER NATIONAL OR INTERNATIONAL LAW AT THE TIME WHEN IT WAS COMMITTED, NOR SHALL A PUNISHMENT BE IMPOSED THEREON THAT WAS APPLICABLE AT THE TIME THE CRIME OR OFFENCE WAS COMMITTED.

ARTICLE 13:

NO ONE SHALL BE SUBJECT TO ARBITRARY INTERFERENCE WITH HIS MOVEMENT, FAMILY, HOME OR CORRESPONDENCE, NOR ATTACKS UPON HIS HONOUR AND REPUTATION. EVERYONE HAS THE RIGHT TO THE PROTECTION OF THE LAW AGAINST SUCH INTERFERENCE OR ATTACKS.

ARTICLE 14:

(1) EVERYONE HAS THE RIGHT TO FREEDOM OF MOVEMENT AND RESIDENCE WITHIN THE TERRITORY OF EACH STATE.

ARTICLE 15:

(1) EVERYONE HAS THE RIGHT TO LEAVE ANY COUNTRY, INCLUDING HIS OWN, AND TO RETURN TO HIS COUNTRY.

ARTICLE 16:

(1) EVERYONE HAS THE RIGHT TO SEEK AND ENJOY IN OTHER COUNTRIES ASYLUM FROM PERSECUTION.

ARTICLE 17:

(1) THIS RIGHT MAY NOT BE INVOKED IN THE CASE OF PERSECUTION GENUINELY ARISING FROM POLITICAL, RACE OR RELIGIOUS CONVICTIONS OR FROM ACTS CONTRARY TO THE INTERESTS AND PRINCIPLES OF THE UNITED NATIONS.

ARTICLE 18:

(1) EVERYONE HAS THE RIGHT TO FREEDOM OF THOUGHT, CONSCIENCE AND RELIGION, INCLUDING THE RIGHT TO CHANGE HIS RELIGION OR BELIEF.

ARTICLE 19:

(1) EVERYONE HAS THE RIGHT TO FREEDOM OF OPINION AND EXPRESSION, INCLUDING THE RIGHT TO HOLD OPINIONS WITHOUT BEING HARASSED THEREFOR AND TO RECEIVE AND SEND INFORMATION AND IDEAS BY ANY MEDIUM, ORAL, WRITTEN OR PRINTED, ELECTRONIC, MECHANICAL, PHOTOGRAPHIC, CINEMATOGRAPHIC, MAGNETIC, OPTICAL, ELECTRO-MAGNETIC, CHEMICAL, OR BY ANY INFORMATION CARRIER.

ARTICLE 20:

(1) EVERYONE HAS THE RIGHT TO PEACEFUL ASSEMBLY AND TO ASSOCIATION WITH OTHERS.

ARTICLE 21:

(1) EVERYONE HAS THE RIGHT TO TAKE PART IN THE GOVERNMENT OF HIS COUNTRY.

ARTICLE 18: Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion. This right includes freedom to change his religion or belief, in private or public, to manifest his religion in teaching, practice, worship and observance.

ARTICLE 19: Everyone has the right to freedom of opinion and expression. This right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

ARTICLE 20:
 (1) Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and association.
 (2) No one may be compelled to belong to an association.

ARTICLE 21:
 (1) Everyone has the right to take part in the government of his country, directly or through freely chosen representatives.
 (2) Everyone has the right of equal access to the public service in his country.
 (3) The will of the people shall be the basis of the authority of the government; this will shall be expressed in periodic and genuine elections which shall be held by secret vote or by equivalent free voting procedures.

ARTICLE 22: Everyone has the right to freedom of movement and residence within the territory of a State.
 (1) Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.
 (2) No one shall be arbitrarily deprived of his right to enter his own country.

ARTICLE 23: Everyone has the right to work, to free choice of employment, to just and favourable conditions of work, and to protection against unemployment.
 (1) Everyone has the right to just and favourable conditions of work.
 (2) Everyone has the right to form and join trade unions for the protection of his interests.

ARTICLE 24: Everyone has the right to rest and leisure, including reasonable limitation of working hours and periodic holidays with pay.
 (1) Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, old age, invalidity, sickness or other loss of livelihood.
 (2) Mothers and children are entitled to special care and assistance. All children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same treatment.

ARTICLE 25: Everyone has the right to education. Education shall be compulsory at least in the elementary and fundamental stages.
 (1) Everyone has the right to education.
 (2) Elementary education shall be compulsory and available generally.
 (3) Technical and vocational education shall be made generally available and higher education shall be directed to the full development of the human personality and to the strengthening of international peace and friendship.
 (4) No one shall be denied the right to education on the basis of race, religion or social origin.
 (5) Parents have a primary right to choose the school for their children.
 (6) The State shall organize the free education that shall be given to all children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same treatment.

ARTICLE 26: Everyone has the right to free choice of education. Education shall be compulsory at least in the elementary and fundamental stages.
 (1) Everyone has the right to free choice of education.
 (2) Elementary education shall be compulsory and available generally.
 (3) Technical and vocational education shall be made generally available and higher education shall be directed to the full development of the human personality and to the strengthening of international peace and friendship.
 (4) No one shall be denied the right to education on the basis of race, religion or social origin.
 (5) Parents have a primary right to choose the school for their children.
 (6) The State shall organize the free education that shall be given to all children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same treatment.

ARTICLE 27: Everyone has the right to the protection of his moral and material interests resulting from his scientific, literary or artistic production.
 (1) Everyone has the right to the protection of his moral and material interests resulting from his scientific, literary or artistic production.
 (2) Everyone has the right to the protection of his moral and material interests resulting from his scientific, literary or artistic production.

ARTICLE 28: Everyone has the right to a social and international order in which the free and full development of his personality is possible.
 (1) Everyone has the right to a social and international order in which the free and full development of his personality is possible.
 (2) Everyone has the right to a social and international order in which the free and full development of his personality is possible.

ARTICLE 29: Everyone has duties to the community in which alone the free and full development of his personality is possible.
 (1) Everyone has duties to the community in which alone the free and full development of his personality is possible.
 (2) Everyone has duties to the community in which alone the free and full development of his personality is possible.

ARTICLE 30: Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity that aims at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein.
 (1) Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity that aims at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein.
 (2) Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity that aims at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein.

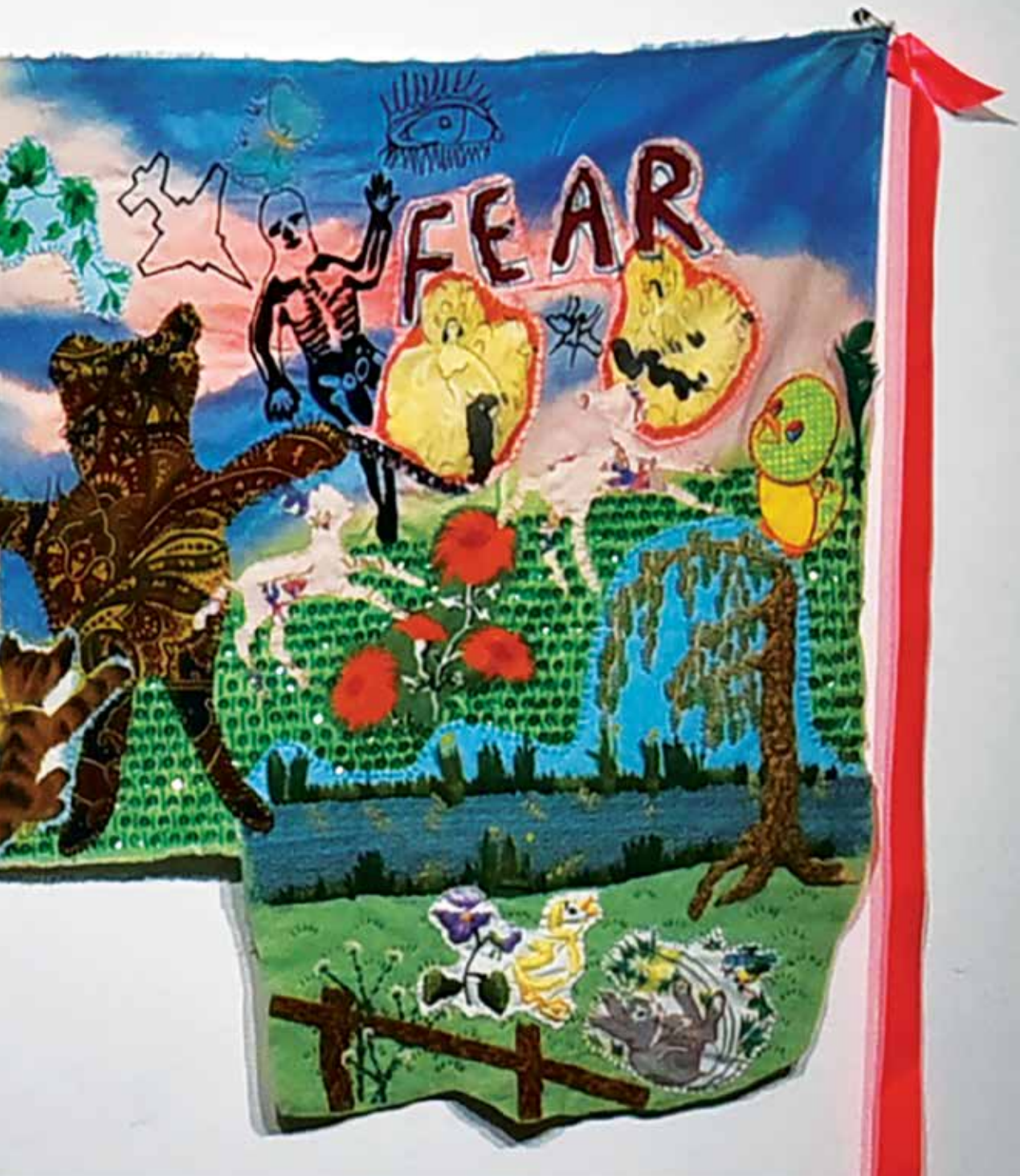

SAFE EUROPEAN HOME? THE PRESIDENT FUTURE WITHIN...
 4. 1st ROMA BIENNALE MARCH 2011 THEATRE BERLIN APRIL 2012
 3. FIX ROMANIAN HISTORY X PAVAN GARI THEATRE BERLIN SEPT - NOV 2017
 1. FOR SAFE EUROPEAN HOME? VIENNA MAY - JUNE 2011
 2. FOR SAFE EUROPEAN HOME? BERLIN MAY - JUNE 2013

In a garden green and gay
All my troubles fade away
Sweet contentment here I find
Joy of heart and peace of mind

Blanche Lang

Л У Б О Ш

КОТЛАР

РОБЕРТ

ГАБРИС

R O B E R T

G A B R I S

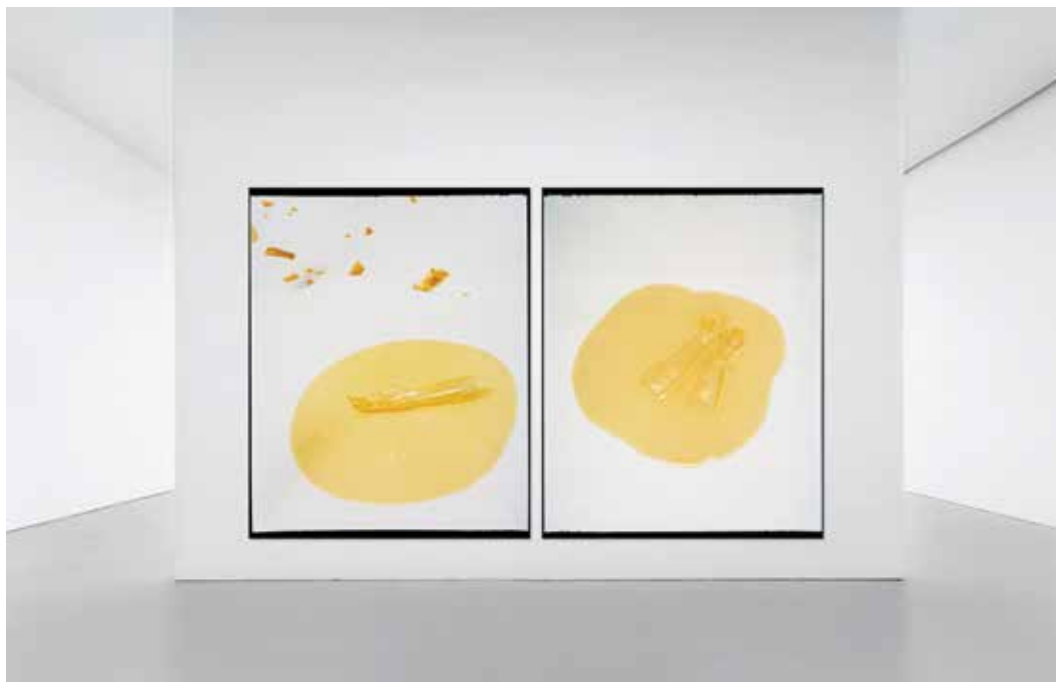
Ľ U B O Š

K O T L Á R

Уметничкиот концепт на Роберт Габрис и Лубош Котлар се фокусира на шеќерот. Метафорично, уметниците ја истражуваат и сецираат оваа супстанца на мали делови од кои е составен самиот шеќер. Уметниците зборуваат за нивните односи со слатките форми на љубов, пријателство, одбивност, смрт или преживување, со и без шеќер. Истовремено го доведуваат во прашање концептот на колективното тело кое гради, менува, модулира, воздигнува, но и пропаѓа со текот на времето во уметничка институција. Ромските квир идентитети го преиспитуваат и концептот на сиромаштија во капиталистичкиот систем во асиметрично изградени општества, поистоветувајќи ги со зависните атрибути на шеќерот, интоксикацијата, парализа во контекст на расизмот. Уметниците влегуваат во игра со сопствените тела како алатка која ги апсорбира, прифаќа, елиминира, прегрнува или се спротивставува на нивната сложеност. Тие формираат колектив кој произлегува од индивидуалните искуства, одразувајќи ја блискоста, но и растојанието меѓу нив. Овие тензии се полиња во кои тие се втечнуваат и на тој начин дефинираат нов флуиден простор помеѓу. Овој простор е локва. Прилагодлив, гостопримлив, грижлив, лековит, разигран, незгоден, но пред се издржлив.

O artikano koncepto dela fokuso ko ŝekeri. Metaforikane, e artistia rodljarena thaj secirinena akaja supstancia ke tikne kotorra so saikerel korkoro o ŝekeri. Von vakeren vase plesutne relacia e gudle formenca savende arakhljovel o kamipe, amalipe, bimangipe, meripe vaj ačhovipe ko dživdipe, ŝekeresa thaj bizo ŝekeri. Prekal i instalacia anena pe ko pučipe o koncepti e kolektivnikane badaneskoro savo so taminel pe, averkerel pe, modulinel pe, vazdinkerel pe, ama thaj perjakerel pe e vaxtesa ani artikani institucia. E romane kvir identitetia pučljarena o koncepto e čororipaskoro ano kapitalistikano sistemone asimetrikane kerde amalnipa, sar e adhinale atributia e ŝekereskere, i intoksikacia, i paraliza ano konteksto e rasizmoskoro. E artutne xulen ano khelipe e peskere badanenca sar instrumentia savi so kerel apsorpcia, lejarel, kerel eliminacia, anganel vaj mujalkerel pe ko lakoro kompleksnipe. Von formirinen kolektivo savo so ikljovel katar e individualnikane nakhlipa, sikavindoj o pašipe, numaj thaj o duripe maškar lende. Akala tenzie si umala ane save von tangjaren pe thaj kodole čhaneste definirinen nevo fluidikano than maškar lende. Akava than si sapano than. Adaptirimo, dostikano, arakhno, sastarkerno, kheljardo, bišukar, ama anglo sa toleririmo.

The artists' concept of Robert Gabris and L'uboš Kotlár centers around sugar. Metaphorically, they explore and dissect this substance into many small parts that sugar itself contains. They discussed their own relationships with the sweet forms of love, friendship, aversion, death or survival with and without sugar. With the installation, they question the concept of a collective body that builds, changes, modulates and elevates, but also collapses over time in an art institution. Roma Queer Identities negotiate concepts of poverty in the capitalist system in asymmetrically built societies and the addictive attributes of sugar, intoxication, and paralysis in the context of racism. The artists have come into play with their own bodies as a tool that absorbs, accepts, eliminates, embraces or resists its complexity. They form a collective that has emerged from individual experiences, reflecting both the closeness and the distance between them. These tensions are fields in which they will liquefy and thus define a new fluid space in between. This space is a puddle. Adaptable, hospitable, caring, healing, playful, tricky, but above all resilient.

Шеќер: материјал за колективна имагинација | Šeferi: materialo vaši kolektivnikani imaginacia |
Sugar: Material for a collective imagination | 2022

Аналогни фотографии, 2 печати на 4mm алубонд, композитен алуминиум | Analogikane
fotografie, 2 štembilia ko 4 mm alubond, kompozitkano aluminium | Analog photographs, print on
4mm alubond, composit aluminium | 120x150 cm секоја/sakova jekh/each

А Х М Е Д

КАДРИ

A H M E D

K A D R I

Делата на Ахмед Кадри ги портретираат внатрешните трансформации низ различни аспекти на човековото постоење кои се од значење за разбирањето и олеснувањето и на колективните процеси на промена.

E butja e Ahmed Kadri askere kerena portreto e andrune transformaciengoro ke but ververikane aspektia ko manuškano ovipe save so si katar o baro džanlipe e xaljovipaske thaj lokharipaske ke lengere plesutne thaj kolektivnikane procesia save anen averipe.

Ahmed Kadri's works portray the inner transformations across various aspects of human existence that are essential for understanding and facilitating collective processes of change.

ДУРМИШ

ЌАЗИМ

DURMISH

KJAZIM

Уметничката практика на Дурмиш Казим е засегната со прашањата за идентитетот пренесени преку интимни надреалистички цртежи и слики кои ги портретираат Ромите низ секојдневните лични борби.

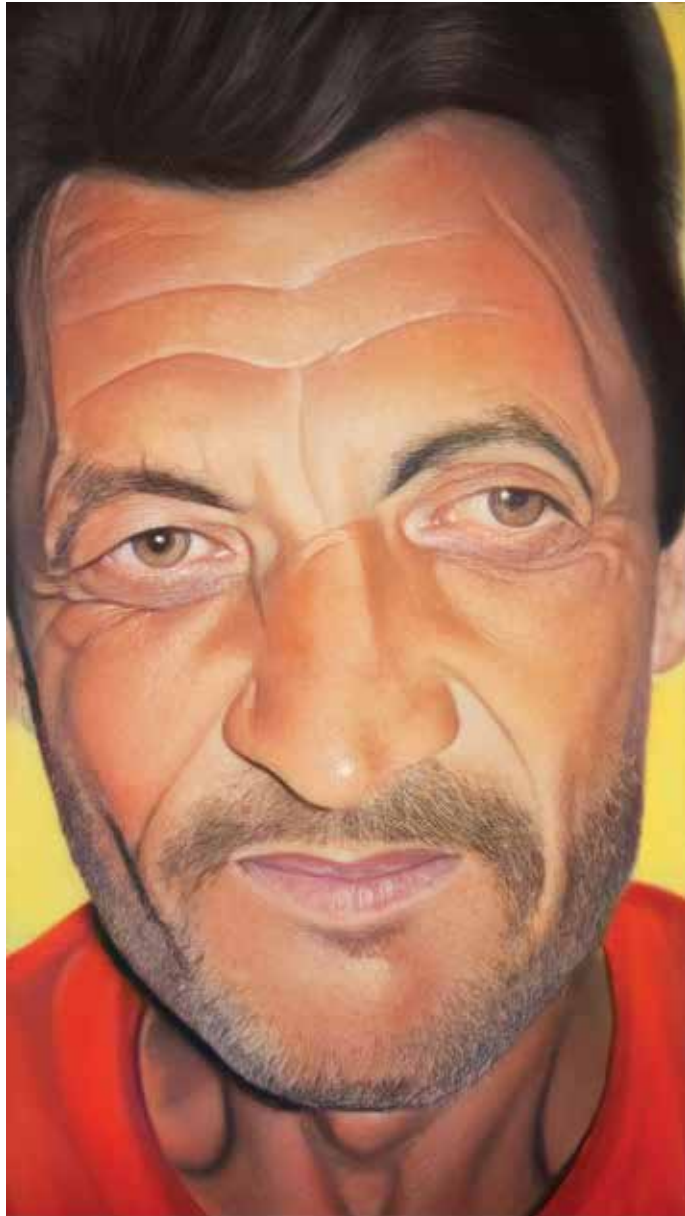
I artikani praktika e Durmish Kjazim eskiri legarkerela o pučljarkeripe e identitetskoro e Romengoro prekal e intimikane upralčaćikane čitropa so si sarjekh e sunenca thaj e portretenca e Romengere prekal lengere sakodivutne plesutne maripa.

The artistic practice of Durmish Kjazim is concerned with questions of identity conveyed through intimate surrealist drawings and paintings that portray Roma people through their daily personal struggles.

Портрет на Ром | Portreti katar Rom | Portrait of a Roma Man | 2016
Пастел на хартија | Pastel ko lil | Soft pastel on paper | 110 x 75 cm

Маскиран мајмун! | Maskirimo majmuno! | Masked monkey! | 2022
Цртеж, дрвени боици | Čitrope, kaštunale rangane pensilia | Drawing, colored pencils | 21 x 29.7 cm

Феникс! | Fenikso! | Phoenix! | 2022
Цртеж, дрвени боици | Čitrope, kaštunale rangane pensilia | Drawing, colored pencils | 21 x 29.7 cm

С Е А Д

КАЗАНЦИУ

S E A D

KAZANXHIU

Сеад Казанциу создава мали куќи од глина кои се реквизити за јавните перформанси на уметникот, спонтани акции и демонстративни протести кои тој ги изведува во јавни простори за да го привлече вниманието врз прашањето за домување на Ромите низ Европа. Повремено поставува илјадници мали куќички пред официјални згради во кои се сместени јавните власти, или во уметнички простори, во кои го поврзува својот политички активизам со естетското делување. Овие интервенции го свртуваат вниманието кон трагичната состојба за домувањето на Ромите: на ромските семејства често им недостасуваат финансиски средства неопходни за поседување дом, што ги прави зависни од националните авторитети надлежни за пристап до домување. Тие се ранливи и подложни на бројно иселување, а стапката на бездомништво во ромските заедници е висока поради економското угнетување и општиот недостаток на можности за просперитетен живот во Албанија. Каде Ромите би се чувствувале безбедно, симболично и буквално, ако немаат дом?

46

O Sead Kazandžiu kerel tikne kherore katar i çik/šeşik save so si rekvizitia vaše putarde performanse e artutneske, biplanirime akcie thaj demonstrativnikane potestia kolen vov majbut kerel ane putarde thana te šaj te cixel i sama upral o puçipe vašo kheripe e Romengoro ani Europa. Katar vaxt ko vaxt çhivel milja thaj milja tikne kherore anglo oficialnikane objektia savende si thanarde e oficialnikane radžipa, vaj pale ane artikane thana ane save phandel peskoro politikano aktivizmo peskere estetikane butikeripasa. Akala intervencie irankerren i sama kori tragikani situacia e kheripaskiri e Romengiri: ke romane parivara butvar isi nanipe e finansiakere resursengoro save so lenge trubun te ovel len lengoro kher, a kadava kerel len te adhinen katar e nacionalnikane autoritetia save so si radžutne vašo resipe dži o kheripe. Von si kišljarde thaj butvar avel dži ko isthanaripe, isi thaj baro digro lendar saven so nanaj len khera ane romane khedina, vašo ekonomikano nasulipe upral lende thaj o sahno nanipe e šajdipangoro vašo prosperitetnikano dživdipe ani Albania. Të nanaj len kher, kote šaj e Roma te xošinen pe arakhle ' simbolikane thaj ko çaçutnipe?

Sead Kazanxhiu creates small pottery houses that become accessories for the artist's public performances, spontaneous actions and demonstrative protests, which he often enacts in public spaces to call attention to the Roma housing situation across Europe. Occasionally, he installs thousands of the small houses in front of official buildings that house public authorities, or in artistic spaces, in which he makes a conscious effort to connect his political activism with his aesthetic work. Those interventions call attention to the tragic housing situation of the Roma people: Roma families often lack the financial resources necessary to own a home, and this fact makes these communities dependent upon national authorities for housing access. It also makes them vulnerable to the numerous incidents of eviction, with homelessness rates being high in Roma communities due to the economic oppression and a general lack of possibilities to lead a prosperous life in Albania. if they do not have a home, where can the Roma feel safe – symbolically and literarily?

Мала куќа, доме сладок доме | Tikno kher, mo kher-mo gudlo kher | Small house, Home sweet home | 2014

Инсталација, 350 мали, индивидуално изработени, гипсени куќи | Instalacia, 350 tikne, individualnikane gipseskere khera | Installation, 350 small, individually crafted, plaster houses | 5 x 5 cm секоја/sakova jekh/each

Преку својата уметност, Сеад Казанџиу континуирано се бори за различни културни, социјални и политички прашања поврзани со неговиот идентитет како припадник на ромското малцинство. Прашањето за учеството на ромското малцинство во процесот на донесување одлуки има клучна улога во неговата работа. Од почетокот на неговото вклучување во Комитетот за национални малцинства во Албанија, внатрешниот дијалог и соочување со тежината на неговата одговорност го придружува и во текот на неговиот креативен процес и одлучување. Дали прифаќањето на оваа позиција значи дека тој треба да биде задоволен од неговите напори и заложби за вклучување на Ромите во одлучувачки процеси, ставајќи крај на неговата борба? Или оваа борба треба да се продолжи? Колку долго поединецот, често маргинализиран, треба да продолжи да се жртвува за да ја подигне свеста за неопходноста од учество на малцинството во процесите на донесување одлуки? Албанските политичари, или разни приватни и јавни субјекти, го користат терминот „калосување“ во негативна конотација, за да артикулираат форма на обвинение против одреден политички субјект, институција, па дури и поединец, кога тој/таа има јавна или приватна функција. „Ништо за нас без нас“ е слоган кој првпат се користеше во 1990-тите за да се пренесе идејата дека ниту една политичка одлука не треба да се носи без целосно и директно учество на сите членови на групата погодени од неа. Во овој перформанс, уметникот ги поканува членовите на неговата заедница да го покријат со шишик („глина“ на ромски јазик) како чин на прочистување и заштитен процес. Интеракцијата помеѓу уметникот кој е насликан и покриен со кал од членовите на неговата заедница фигуративно ја изразува нивната желба и посветеност да ја зачуваат неговата „чиста“ фигура во форма на прифаќање и легитимитет на позитивен модел на Ром кој се бори за - и постигнува - учество во процесите на донесување одлуки во албанската влада.

Peskere artosa, o Sead Kazandžiu ano kontinuiteto marel pe e ververikane kulturrikane, socialnikane thaj politikane pučipanca phandle leskere identitetosa sar manuš so avel katar o romani minoriteto. O pučipe vašo leipe than e romane minoriteteskoro ano proceso e anipangoro e deciziengoro lel klidardi rola ani leskiri buti. Ko šird leskere avipaskoro ano Komiteto vaše nacionalnikane minoritetia ani Albania, o andralutno dialogo thaj o khivipe e pharipanca save so kotor katar i obligacia džan jekhajekh e artutnesa ano thavdipe ko leskoro autorikano proceso e anipangoro e deciziengoro. E leipasa akale poziciakoro, trubul vaj na te ovel xošime peskere zoripangoro te kerel buti ani inkluzia e Romengiri ano anipe e deciziengoro, čhivindoj agor e maripaske? Vaj pale trubul te džal dureder e adale maripasa? Kobor but i individua, butvar marginalizirime, trubul te džal dureder e viktimpipasa te šaj te vazdel i minsa vašo baro trubutnipe katar o leipe than e minoriteteskoro ano anipe e deciziengoro? Butvar e albanikane politikojka, vaj aver privatnikane thaj putarde subjektia, labaren o termino „šišikipe-čikjaripe“ e negativnikane konotaciasa, te šaj te keren artikulacia jekh tipo e došalk-eripaskoro mamuj o terminirime poltikano subjekto, institucia, thaj individua, kana isi la putardi vaj privatnikani funkcia. „Khančik bizo amaro amenge“ si geslo savo so jekhtho far labarelas pe ano 1990-ta berša te šaj te legarkerel pe i idea kaj nijekh politikani decizia na trubul te ovel andi bizo sahno thaj direktikano leipe than katar sa e džene ki grupa savake kerel pe buti. Ano akava performanso, o artutno, akharel e dženen katar peskiri khedin te učaren i šišik (jekh tipo e čikakoro- pošikakoro) sar

forma vašo užarkeripe thaj arakhipe. I interacia maškar o artutno savo so si rangalo thaj učardo e čikasa katar e džene leskere khedinatar figurativnikane kerel leskiri mangin thaj mangipe te arakhen i „uži“ figura sar forma ko leipe e legitimititeskoro so del pe leske džikaj vov ovel pozitivnikano modelo e Romeske savo so marel pe - thaj resljarel - leipe than ane procesia e anipangoro e deciziengoro ki albanikani radži.

Through his art, Sead Kazanxhiu has continuously fought for various cultural, social and political issues related to his identity as a member of the Roma minority. The question of the Roma minority's participation in the decision-making process has taken on a crucial role in its work. From the beginning of his involvement in the Committee for National Minorities in Albania, an internal dialogue and a confrontation with the weight of his responsibility has accompanied the artist throughout his time and in the course of his creative and decision-making process. By taking such a position, should he be satisfied with his efforts to push for Roma involvement in decision-making, ending his fight? Or should he continue this struggle? How long should an individual, often marginalized, continue to sacrifice himself in order to raise awareness of the necessity of a minority's participation in decision-making processes? Often Albanian politicians, or various private and public entities, use the term “Baltosje” (“mudding”) with negative connotation, to articulate a form of indictment against a particular political entity, institution, or even an individual, when he/she has a public or private function. “Nothing about us without us” is a slogan first used during the 1990s to communicate the idea that no political decision should be made without the full and direct participation of all group members affected by it. In this performance, the artist invites members of his community to cover him with shishik (“clay” in the Romani language) as a form of purification and a protective process. The interaction between the artist being painted and covered with mud by members of his community figuratively expresses their desire and commitment to preserve his “pure” figure as a form of acceptance and legitimacy given to him as he becomes a positive model of a Roma person who has struggled for—and achieved—participation in the decision-making processes of Albanian government.

54

Калосување | Šišikipe | Mudding | 2021

Видео документација од мултимедијален акт | Video dokumentacia ko multimedialnikano akto |
Video Documentation of Multimedia act

НИХАД НИНО

ПУШИЈА

NIHAD NINO

PUŠIJA

Фотографиите на Пушија, направени во 1992 година во Босна за време на бруталната граѓанска војна, се приказ на фазата на присилната миграција на фотографот, која низ многу постојки по балканската рута, го доведе во Берлин. Меѓу останатите иселеници се и многу ромски семејства кои беа меѓу првите жртви во поранешна Југославија, растргнати од војната. Пушија ја следи нивната судбина низ годините, и овде и таму. Бегалските домови, претрупаниот конфузен станбен статус во Германија, гетоизацијата, ромските населби во Западна Европа и депортацијата во неизвесна иднина, се клучните компоненти во терминологијата на игнорираната заедница. Но, Пушија, кој иронично дознава за сопствените ромски корени во Германија, со камерата гледа во лица кои и покрај сè, покажуваат виталност и самодоверба.

E fotografie so kerdas o Pušija si kerde ano 1992 berš ani Bosna kana sine vaxt e brutalnikane dizutnikane maripaskoro thaj si sikavdipe e fotografeskoro e našipaskoro katar o maripe, save so katar e but terdjovina ki balkanikani ruta, sar thaj but aver, ande les ano Berlino. Maškar e aver emigrantia si thaj e but romane parivara save so sine maškar e jekhto viktimia ani anglederutni Jugoslavia thaj save so cxidljarde e maripastar. O Pušija dikhel lengiri jazia prekal e berša, thaj akathe thaj adari. E našlutne khera, o butemanušengoro konfuznikano kheripaskoro statuso ani Germania, i getoizacia, e romane kupatnja ani Lunalirig e Europakiri thaj i deportacia ano biadhinalo avut-nipe si e klidarde komponente ani terminologia e ignoririme khedinakiri. Numaj, o Pušija, kova so ironikane arakhel peskere romane darhia ani Germania, e kamerasa dikhel ane sime, thaj uzal sa, sikavena vitalnipe thaj korkorutno patjavipe.

Pušija's photographs taken in 1992 Bosnia during the brutal civil war show a phase in the photographer's forced migration, which took him through many stops along the Balkan route, like so many others, to Berlin. Among them are many Roma families as the first victims in the former Yugoslavia, as they were torn apart by war. Pušija continued to follow their fate over the years, both here and there. Refugee homes, the toleration of Germany's confusing residential status, ghettoization, Roma settlements in Western Europe, and deportation into an uncertain future are the key components in the terminology of an ignored community. Pušija, who ironically find out about his own Roma roots in Germany, looks with his camera into faces that, despite everything, convey vitality and self-confidence.

Таму долу каде што духот се среќава со коската | Athe tele kote so o ruhi arakhel pe e kokalosa
| Down There Where the Spirit Meets the Bone | 1995-тековен проект / thavdutno proekto / ongoing
Серија 22 фотографии | Seria 22 fotografie | Series of 22 photographs | 30 x 42 см секоја / sakoja
jekh / each

А Н Д Р Е Ј Е Н О

Р А Ц Ш

A N D R É J E N Ö

RAATZSCH

Видео делото на Андре Јено Рацш кое се состои од ромски фотографски архиви го поставува прашањето за тоа како сликите можат да се заштитат од фолклоризација и стереотипи и како преку интердисциплинарни процеси можат да бидат достапни за јавноста. Препишливи слики е основата на идна дигитална фотографска архива. Нејзина цел е да ја промовира свеста за перцепцијата: да се генерираат нови слоеви во перцепција и да се отворат нови читања на фотографијата. Уметникот работи со „тешки“ фотографии кои се оддалечуваат од кодексите на конвенционалната ромска репрезентација и бара нови формати, кои имаат повеќе сложени информации и функционираат како складови на податоци. Одразите што финално се проектираат се поврзуваат со фотографиите од кои произлегуваат и нудат можност за алтернативни читања. Тие се дел од идна архива и ја промовираат раскрсницата, реципрочното влијание помеѓу системот за складирање податоци и неговиот материјал.

O video so si kerdo isi les romane fotografikane arhivia thaj dela o pučipe adaleske sar e piktore šaj te arakhen pes katar i folklorizacia thaj e stereotipia thaj sar prekal e interdisciplinirime procesia te oven pašeder e manušenge thaj publikake. E palexramome piktore si i baza e jekhe avutne digitalnikane fotografikane arhivakere. Lakiri resarin si te kerel promocia e minsake e percepciakiri: te kerel pe generiripe e neve plastongiri ani percepcia thaj te putaren pe neve drabaripa ki fotografia. O artutno kerel buti e „phare“ fotografiencia kola so durarena katar e kodeksia e konvencionalnikane romane reprezentacie thaj rodel neve forme save so isi len buteder kompleksnikane informacie thaj keren pe sar jekhnipe e evidentongoro. E učhalina so realizirinel phandena pe e fotografiencia savendar len pe thaj den šajdipe vaše alternativakere drabaripa. Von si kotor katar i avutni arhiva thaj keren promocia ko štardromipe, o reciprociteto e asaripaskoro maškar o sistemo vašo arakhipe e evidentongoro thaj leskoro materialo.

The work of André Jenö Raatzsch deals with the Roma photographic archives, investigating the problem of how pictures can be protected against folklorization and stereotypes and how they can be made accessible for the public through interdisciplinary processes. Rewritable Pictures is the harbinger of a future digital photographic archive. The purpose was to promote the consciousness of perception: aiming to generate new layers in the perception and show how reading of a photograph can be opened up. The artist worked with “difficult” photographs that stray from the codes of the conventional Roma-representation, and searched for new formats, which may have more and complex information and may function as a kind of data storage. The reflections he`s realized can be connected to the photographs he departed from and offer the possibility of alternative readings. They are a part of the future archive, thus promoting the crossover, a reciprocal influence between a data storage system and its material.

Преписливи слики | Palexramome piktura | Rewritable Pictures | 2010
Видео | Video

Е М И Л И Ј А

Р И Г О В А

Е М Í Л И А

R I G O V Á

Делото со наслов „(надвор од) ќор-сокак“ е видео-инсталација придружена со деконструирано музичко дело. Таа поаѓа од историски факт за Ромите во Словачка кои се засолнувале во шумита за време на Втората светска војна. Шумите се крајно засолниште за групи или поединци исклучени од човечката заедница, кои обезбедуваат скривалиште и нега. Природата е простор на безусловно прифаќање и „љубов“. Човечката фигура во ембрионална положба алармира на опасност и инстинктивен одговор на неа. Неподвижното телото е одраз на исчекувањето и потребата да се биде тивок, неподвижен, замрзнат. Делото се однесува и на позицијата која Ромите ја имаат во општеството, насилно асимилирани, сегрегирани или маргинализирани. Ќор-сокакот симболизира празнина, но истовремено и потенцијал. Саундтракот, автентична снимка од погреб на роднина на уметницата, нарочно е дисторзирана за да посочи кон опасноста од нацистите и нивните соработници и деструктивниот ефект на искоренувањето од животот, од својата култура. Иако е тажна песна, ромската музика овде функционира како симбол на капацитетот на Ромите да го разбијат ќор-сокакот кој, на крајот на краиштата, е својствен за секој поединец или група.

Никола Лудлова

I kerdi buti anavesa „(avrial katar) bizo dromipe“ si video instalacia amalipni e dekonstruirime muzikakere kotoresa. Lakiri startikani nukta si katar o historikano fakto vaše Roma ani Slovačka save so sine garavde ani veš kana sine o Dujto sundaleskoro maripe. E veša si agorutno garavdo than vaše manuša vaj grupe manušengere ikalde katar i manušikani khedin. Von den len garavdipe thaj arakhnipe. I natura si thanipe vašo bišartime leljaripe e „kamipaskoro“. I manuštikani figura ani embrionalnikani forma sikavela sikavipe katar o adžikeripe e Romengoro thaj o trubutnipe te ovel pe nihšabimo, bimiškimo, pahonkerdo. I kerdi buti si phandli thaj e pozicias a e Romengiri ano amalnip e, zoresa asimilirime, segregirime vaj pale marginalizirime. O bizo dromipe del simbolo e čučipaskoro, numaj ko jekh thaj potencialo. E Gili si avtentično leli katar o meriba tar i familia e Artistkake, maybut te sikavelpe e dar thaj bilachipe katar o nacistora thaj lengre Manusha vi o destruktivno efekto so lelpe katar o djivdipa, katar piri kultura. I gili si phari kate i romani muzika funkcionirinel sar jek simbol e kapazitetesko e Romendar te phagen o korolo-sokako kova majpalal si sako jekheste vi grupate.

Nikola Ludlova

The work entitled (out of) the deadlock is a video-installation accompanied by a deconstructed musical piece. Its point of departure is the historical fact of the Roma in the Slovak state taking refuge in the woods during WWII. The woods represent the ultimate remaining refuge for an individual or a group excluded from the human community. They provided a hideaway and nurture. Nature is a space of unconditional acceptance and “love”. The human figure in an embryonal position implies a danger and the instinctual response to it. The stillness of the body is an index of the waiting of the Roma and of the need to be quiet, motionless, as if frozen. More broadly, it refers to the deadlock of the current Roma in their societies, being forcefully assimilated, segregated or marginalized. The deadlock symbolizes both emptiness and potentiality, a lack of agency and a step towards reclaiming it. The soundtrack, an authentic recording from a funeral of the author’s relative, is consciously distorted

to invoke a danger represented by the Nazis and their collaborators and the destructive effect of being rooted out from one's life, from one's culture. Though being a mournful song, the Romani music functions here as a symbol of Roma's capacity to break the deadlock which is, after all, inherent to every individual or group.

Nikola Ludlova

75

(надвор од) ќор-сокакот | (avrial katar) bizo dromipe | (out of) the deadlock | 2016
Видео инсталација | Video instalacia | Video installation

Ц Е И Ј А

СТОЈКА

С Е І Ј А

STOЈКА

Цеија Стојка (1933–2013) е родена и израсната во Австрија, во семејство на трговци. По анексијата на Австрија од нацистичка Германија во 1938 година, нејзиното семејство било прогонувано, уапсено и испратено во концентрационите логори. Стојка имала едвај десет години кога била пратена во Аушвиц. Таа преживеала три концентрациони логори: Аушвиц-Биркенау, Равенсбрук и Берген-Белсен. Дури по повеќе од четириесет години го прекршила молкот и, како една од првите Ромки, проговорила за сопствените сеќавања и искуства од Холокаустот. Таа е самоука уметница, која постепено развила свој стил во светли бои и силни изрази. Не слика исклучиво со четка, туку ги користи и рацете, работејќи дома, во куната или во дневната соба. Била мотивиран од желбата да ја раскаже приказната за Ромите за време на нацистичкиот режим и ја нагласува важноста никогаш да не се заборави или негира нивната приказна. Се спротивставила на расизмот и антироманизмот кои сеуште се актуелни во нејзината родна земја Австрија, но и Европа. Во една прилика изјавила: „Се плашам дека Европа го заборава своето минато и дека Аушвиц само спие“.

82

Ceija Stojka (1933-2013) si biami thaj barili ani Austria, ani parivar e manušengiri so kinenas thaj bikinenas. Pali anekcia e Austriakiri katar i nacistikani Germania ano 1938 berš, lakiri familia sine paldimi, astardi thaj phandli vi palo adava bičhaldi ane koncentraciakere logoria. I Ceija Stojka sine la poxari katar deš berš kana sine bičhaldi ano Aušvic-Birkenau, Ravensbruk thaj Bergen-Belsen. Palo buteder katar o štarvardeš berš phaglja o nihšabi thaj sar jekh katar e jekhto Romnja, vakerdja vaše peskere liparipa thaj sa so nakhlja ano Holokausto. Voj si korkori sikli artutni thaj poxari-poxari vazdingja peskoro stilo ane parnikane ranga thaj zorale emocie. Na kerelas butja sade frčasa, numaj labarelas-istemalkerelas thaj e vasta, a kerelas buti khere, ani keravlin vaj pale ani livni. Sine motivirimi katar o mangipe te mothovel i paramisi vaše Roma kana sine o vaxt e nacistikane režimoskoro thaj vakerele sine o baro džanlipe kaj na mangljol nikana te bistrel pe vaj pale te negirinel pe lengiri paramisi. Voj kerdja mamujioe mujal o rasizmo thaj antiromizmo save so gele dureder te dživdinen ani lakiri biami phuv Austria, sar thaj ane bare europakere katora. Jekhvar voj vakerdja: „Darava kaj Europa bistrela peskoro nakhlo vaxt thaj kaj o Aušvic sade sovela“.

Ceija Stojka (1933–2013) was born and raised in Styria in Austria, where her family made their living as traders. Following Nazi Germany’s annexation of Austria in 1938, her family was persecuted, arrested, and sent to the concentration camps. Stojka was barely ten years old when she arrived at Auschwitz. She survived three concentration camps: Auschwitz-Birkenau, Ravensbrück, and Bergen-Belsen. It wasn’t until more than forty years has passed that she finally broke her silence, and gave, as one of the first Roma women, an account of her own memories and experiences of the Holocaust. She was a self-taught artist, who gradually developed her own style, which incorporated bright colours and forceful expressions. She didn’t paint exclusively with a brush, but also used her hands, and she did all her work in her home, either in the kitchen or in the living room. Stojka was motivated by a desire to tell the story of what happened to the Roma people during the Nazi regime, and constantly emphasised the importance of never forgetting or denying their story. She opposed the racism and antiziganism that continued to prevail in her native country of Austria as well as in large parts of the rest of Europe. She once said: “I’m afraid that Europe is forgetting its past, and that Auschwitz is only sleeping.”

Бунтот, 1944 (Равенсбрук) | O ušiben, 1944 (Ravensbruk) | The Tumult, 1944 (Ravensbruck) | 2008
 Цртеж, мастило на хартија | Čitrope, tinta ko papiri | Drawing | Ink on paper | 42x29 cm

Без наслов, реф.875 | Vizo anav, ref.875 | Untitled, ref.875

Цртеж, мешана техника на хартија | Čitrope, хемими tehnika ko papiri | Drawing, mixed media on paper | 42x29.5 cm

Без наслов, реф.859 (Берген-Белсен, реф 510) | Bizo anav, ref. 859 (Bergen-Belsen, ref. 510) |
Untitled, ref.859 (Bergen-Belsen, ref. 510) | 1995

Цртеж, мастило на картон | Ćitrope, tinta ko kartono | Drawing, ink on carboard | 70x100 cm

РОМА ЦЕМ СЕШН УМ

ROMA JAM SESSIO

МУСТАФА

МО

АСАН

ДИН

MUSTAFA

МО

ASAN

DIEN

ЕТНИЧКИ КОЛЕКТИВ
N ART KOLLECTIVE

ЕР **М И Л Е Н А**
ПЕТРОВИЌ

ЕР **М I L E N A**
PETROVIC

„Отворена ромска култура“ е дело создадено за 50 годишнината на Светскиот ромски конгрес, изложено во рамки на изложбата на „Уметност на Светскиот ромски конгрес“ во 2021 година во Лондон и Берлин. Светскиот ромски конгрес од 1971 година е пресвртница на Меѓународното движење на Ромите. Уметноста и културата оттогаш се силна инспирација за политичкото движење на Ромите и Синтите, како форма на граѓанско изразување, но и стратегија на еманципација и културен отпор. Ромската заедница од Скопје, е дел од Европското ромско друштво. Шаип Јусуф (Северна Македонија), Јан Цибула (Швајцарија), Гратан Пуксон (Англија), Ева Давидова (Чехословачка), Ванко Руда (Франција), Жарко Јовановиќ (Југославија), Хуан де Диос Рамирез Хередија (Шпанија), Ладислав Деметер (Југославија) имаа визија. Инспирирани од 50-годишнината од Меѓународното движење на Ромите во Европа, визијата на уметниците е да бараат повторно и засекогаш во сите држави и општества еднакви права и еднакви шанси.

„Putardi romani kultura“ si kerdi buti savi so kreirindja pe vašo 50 beršipe katar o Sundaleskoro romano kongreso, sikavdo ano Londono thaj Berlino ki egzibicia e anavesa „O arti e Sundaleskere kongreseskoro“ ano 2021 berš. O Sundaleskoro romano kongreso katar o 1971 sine bari data ko Maškarthemutno miškipe e romengoro. O arti thaj i kultura katar adaja data si zorali inspiracia vašo politikano miškipe e Romengoro thaj Sintengoro, čekatne rolasa sar forma ko dizutnikano mothovkeripe, sar thaj i strategia e emancipaciaki thaj kulturnikano zordipe. I romani khedin katar o Skopje, Utarali Makedonia si kotor katar o Europikano romano amalnipa. Šaip Jusuf (Utarali Makedonia), Jan Cibula (Švajcaria), Gratan Pukson (Anglia), Eva Davidova (Čehoslovačka), Vanko Ruda (Francia), Žarko Jovanović (Jugoslavia), Huan de Dios Ramirez Heredija (Špania), Ladislav Demeter (Jugoslavia) sine len vizia. Inspiririme katar o 50'to beršipe e Maškarthemutne miškipaskoro e Romengoro ani Europa, i vizia e artutnengiri si te roden pale thaj savaxt te oven ane sa e thema thaj amalnipa jekhe čačipanca thaj jekhutne šajdipanca.

Open Roma Culture was work created for the Anniversary of 50 Years of World Roma Congress shown in London and Berlin in the exhibition World Roma Congress Art in 2021. The 1971 World Roma Congress was a milestone of the International Romani Movement. Art and culture have been a strong inspiration for the political movement of Roma and Sinti sinke then and continue to play an essential role as a form of civic expression, as well as an emancipation and cultural resistance strategy. The Roma community from Skopje, North Macedonia is a part of the European Roma Society. Šaip Jusuf (North Macedonia), Jan Cibula (Switzerland), Grattan Puxon (England), Eva Davidova (Czechoslovakia), Vanko Rouda (France), Zarko Jovanović (Yugoslavia), Juan de Dios Ramirez Heredia (Spain), and Ladislav Demeter (Yugoslavia) had a vision. Inspired by the 50th anniversary of the International Romani Movement in Europe, the artists' vision is to demand again and forever to be seen in all states and societies with equal rights and equal chances.

Отворена ромска култура | Putardi romani kultura | Open Roma Culture | 2021

7 Графички уметнички дела, постери | 7 Grafikani artikani buti, posteria | 7 Graphic Art Work, posters | 70x99 cm секое / sakova jekh/each

1st ROMA MANIFEST ZURICH

NOTHING ABOUT US
WITHOUT US

NICHTS UEBER UNS
OHNE UNS

KHANCHI AMENDAR
BI AMENGO

RJSaK Resistance and Resilience BERLIN 2021

HELMHAUS ZURICH
vertrauen
Ausstellung 23.9. - 13.11.22

**WE CLAIM
VISIBILITY OF ROMA ART
AND CULTURE
IN SWISS AND EUROPEAN
INSTITUTIONS AND
CULTURAL SPACES**

ROMA JAM SESSION ART KOLLEKTIV
22th September 2022

1 ROMA MANIFEST ZURICH

ART HISTORY HACKING

MARCEL CHARLIE CHAPLIN DUCHAMPS
JUL GEORGE BRECHT BRYNER
CEIJA YOKO STOJKA ONO
GUY DJANGO DEBORD REINHARD
YVONNE ESMA REINER REDZEPOVA
PACO GEORGE MACUNIAS DE LUCIA
RONNA ADRIAN HARTFIELD PIPER
AVA RENÉE GARDNER GREEN
PABLO MARINA PICASSO ABRAMOVIC
RJSaK GUERILLA GIRLS & BOYS

91

Д Е Н

ТАРНЕР

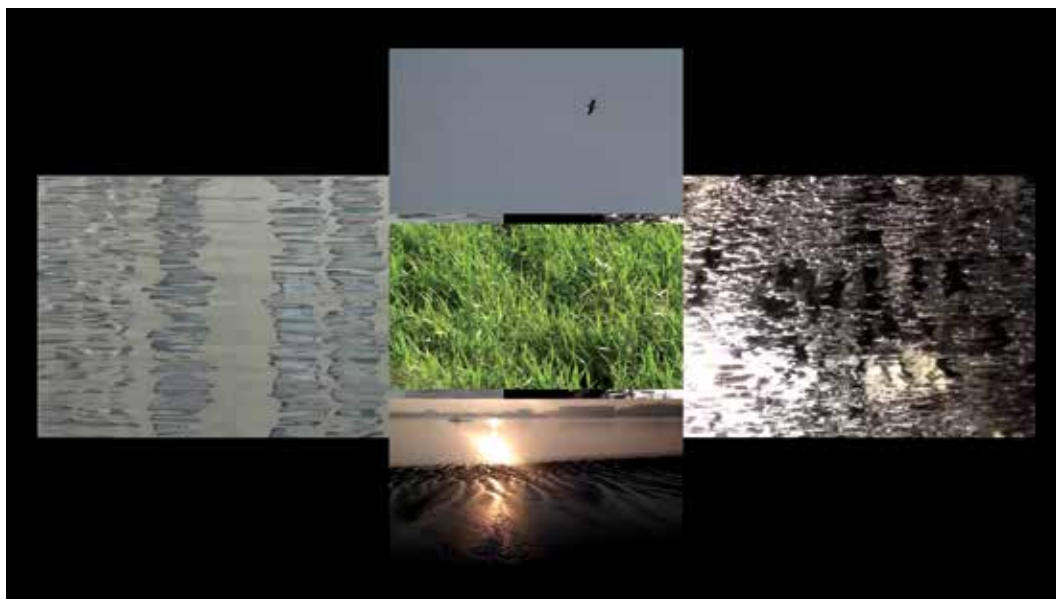
D A N

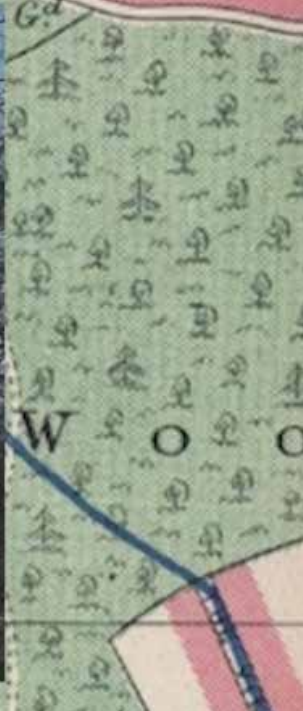
TURNER

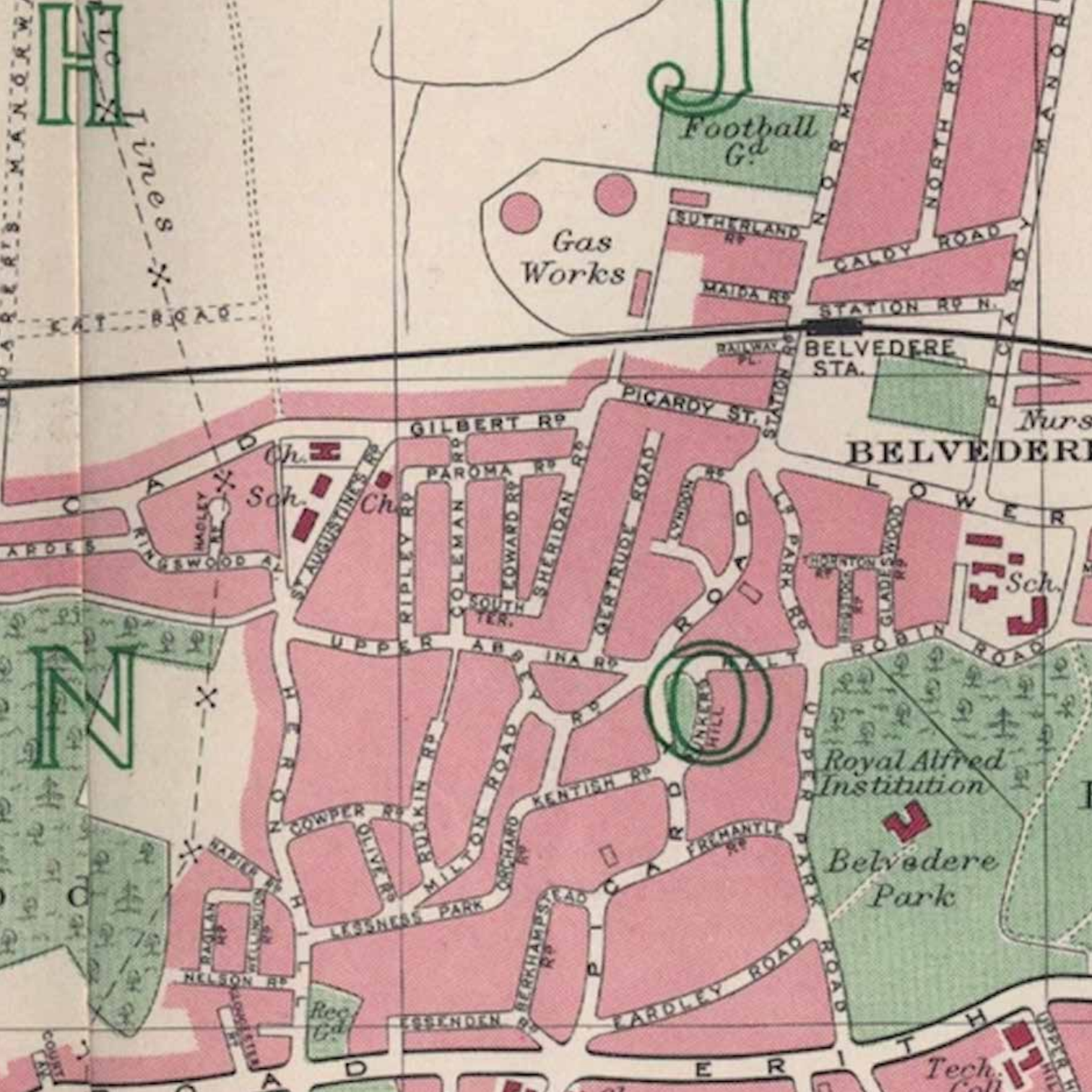
Филмот „Гламур“ е филм за Темзмид и неговите заедници, и за сличната историја на различните заедници. Темзмид е нов град со доселеници од различни делови на земјата. Тој се смета и за најголем логор на Ромите во Британија од 1897 до 1956 година. Во 1956 година тие биле иселени поради „здравствени прашања“ по што започнува изградбата на Темзмид. Филмот истражува како луѓето од оваа заедница живеат во тензија помеѓу моментите на бришење и хипер-видливоста. Овој скок од невидливост до тоа да се биде насекаде низ медиумите (и никогаш на позитивен начин) е цикличен и ја истакнува неможноста истиот да се избегне. Идејата за бришење / хипер-видливост не се однесува само на ромската заедница, туку и на она што се случило во Темзмид и во заедниците од времето пред населувањето во Темзмид. Всушност, циклусот на бришење / хипер-видливост ги вклучува Ромите во поширок контекст на работните, малцинските и мигрантските заедници широм светот.

O filmo „Glamuro“ si filmo vašo Temzmid thaj leskiri khedin thaj vaši pašikani historia ke verver khedina. Temzmid si nevi diz savate aven e manuša katar e verver thana e phuvjakere. E dizjake patjal pe kaj si thaj majbaro logoro e Romenge ani Britania katar o 1897 dđi 1956 berš. Ano 1956 berš e manuša sine isthanarde vaše „sastipaskere pučipa“ so si thaj šird e tamiripaskoro e Temzmid-eskoro. O filmo rodljarela sar e manuša katar akaja khedin dživdinen ani tenzia maškar e momentia e khosipaskoro thaj o hiper-dikhlipe. Akava xutipe katar o bidikhlipe dži kadava te oven sakote ke medie (thaj nijekhvar ko pozitivnikano čhand) si ciklikano thaj del o bišajdipe vov te ovel našalkerdo. I idea vašo khosipe / hiper dikhlipe nanaj kerdı sade e romane khedinake, numaj si thaj kadaleske so ulo ano Temzmid thaj e khedina katar o vaxt anglo thanaripe ano Temzmid. Vaj pale, o cikluso e khosipaskoro/ hiper dikhlipaskoro sikavela e Romen ano jekh buvleder konteksto ke butjarne, minoritetnikane thaj migrantikane khedina buvleder ano sundal.

The film 'Glamour' is a film about Thamesmead and its communities and about how different communities have a similar background story. Thamesmead was a new town, where people moved into from different parts of the country. The place was the largest Romani encampment in Britain from 1897 to 1956. In 1956, they were evicted because of 'health concerns' and thus paved the way for building Thamesmead. The film explores how GRT lives are lived in the tension between moments of erasure and hyper-visibility. This leap from invisibility to being all over the media (and never in a positive way) creates a cycle and a seeming impossibility of escaping it. The idea of erasure / hyper-visibility relates not only to the Romani/Roma community, but to what has happened in Thamesmead and the communities that those people came from before they moved into Thamesmead as well. In fact, this cycle of erasure / hyper-visibility puts the Romani/Roma into what is happening in a much wider context of working, minority and migrant communities all over the world.

Times X

Gas Works

Football Gd.

BELVEDERE STA.

BELVEDERE

Sch.

Sch.

Royal Alfred Institution

Belvedere Park

Inkers Hill

Tech. Coll.

Растенијата се од витално значење за секој аспект од секојдневниот живот. Тие обезбедуваат храна, влакна, лекови, гориво, засолниште, облека и воздух. Многу животински видови се директно зависни од растенијата за нивниот опстанок. Растенијата се суштински состојки на екосистеми и играат клучна улога во системот на Земјата. Се проценува дека 50.000 – 70.000 растителни видови се користат во медицината ширум светот. Тие се од суштински придонес за здравствената заштита и обезбедуваат важен извор на приход во некои рурални области. Ромите во Европа, како и растенијата, се соочуваат со сè поголем опсег на закани, од раселување, недостаток на живеалишта (места за престојување или живеење), постојано ранливи на промени во економската и социјалната средина.

Уметникот ја разгледува историјата на патувачките народи како исцелители. Тој открива широк спектар на диви лековити растенија кои ги користеле Ромите кои патувале низ Европа. Делото во кое живите растенија создаваат футуристичка визија за животите на номадите, прикажувајќи нови начини на размислување за овие прашања, е обид да се сменат вкоренетите ставови за Ромите во минатото и сегашноста. Делото преиспитува како Ромите историски биле почитувани поради вештините што ги донеле во заедниците во кои доаѓале или живееле, со намера да се прекине циклусот на бришење и хипервидливост. Лековите и растот носат оптимизам за иднината.

E čarja si katar o dživdipaskoro baro džanlipe vašo sakova aspekto ko sakodivutno dživdipe. Von arakhena amenge xape, bala, draba, benzino, kheripe, šeja thaj xava savi so amen soluxinas. But džanvarikane soja si direktikane adhinale katar e čarja vašo lengoro dživdipaskoro ačhovipe. E čarja si čekatne saikerina ko ekosistema thaj khelen klidardi rola ani sistema e Phuvakiri. Gindinel pe kaj katar 50.000 – 70.000 čarjakere soja labaren pe ani medicina buvle ko sundal. Von si katar o čekatno dendipe vašo sastipaskoro arakhipe thaj arakhena jekh but bare džanlipaskoro xango e lovengoro ane varesave ruralnikane regie. E Roma ani Europa, sar thaj e čarja, khuvena pe sa e pobare riziko-sa so šaj te ovel lenge, katar o isthanaripe, nanajipe e kherengoro (thana kote so ka thanaren pe vaj ka dživdinen), savaxtuno si kišle ke averdipa ano ekonomikano thaj socialnikano maškaripa. O artutno dikhljarela i historia e phirutnengere selengoro sar drabarne. Vov pučarel buvlo spektro katar e biarakhle sastaripne čarja saven so labarde e Roma kana dromarde pumen ki Europa. I kerdi buti ani savi e dživde čarja kerena jekh futuristikani vizia vašo dživdipe e phirutnengoro, sikavindoj neve čhandia e gindinkeripaskoro ke akala pučipa, si zumavin te keren pe averikane e darhime poze e Romenge ano naxhlpe thaj avdivesutnipe. I kerdi buti pučljarkerel sar e historikane Roma sine pat-jivkerde vaše phirnipa so ande ane khedina ane save avile thaj dživdinde, iradasa te činavel pe o cikluso e khosipaskoro thaj o hiper dikhlpe. E draba thaj o barjovipe anen optimizmo vašo avutnipe.

Plants are vital to almost every aspect of our daily lives. They provide food, fibers, medicines, fuel, shelter, clothing and the air we breathe. Many animal species are directly dependent on plants for their survival. Plants are essential constituents of ecosystems and play a key role in the Earth's system. It is estimated that some 50,000 – 70,000 plant species are used in the production of medicines throughout the world. They make an essential contribution to the healthcare and still provide an important source of income in some rural areas.

Europe's Roma, just like its plants, have been facing an ever-increasing range of threats of displacement, lack of habitat (places to stop at or live in), being constantly vulnerable to changes in the economic and social environment. The artist looked at the history of Traveling peoples as healers. He discovered a wide range of wild medicinal plants that would be available to Roma travelling across Europe. The work in which living plants and screens create a futuristic vision of travelers' lives, portraying new ways of looking at these issues, is an attempt to establish a dialogue and alter the entrenched attitudes, thus leading to re-examination of Roma lives, past and present. An attempt to reopen a dialogue on how the Romani people were respected throughout history for the skills they brought to the communities they visited or lived within and to break the cycle of erasure and hyper-visibility. Cures and growth bring optimism for the future.

99

Семиња на промени | E sumbore e averkeripnaskere | Seeds of Change | 2019

Просторно-специфична инсталација, дрво, ултравиолетово осветлување, стакло, почва, подлога од зелен покрив и капиларни подлоги, диви цвеќиња и печатени велови | Thanikane'specificikani instalacia, kašt, ultravioletikano rošanipe, džami, phuv, baza katar o xarialo učharipe thaj kapilarnikane sathana, biarakhle luludja thaj štampime penpezaria | Site-specific installation, wood, metal, ultraviolet lighting, glass, soil, green roof, substrate and capillary matting, wildflowers and printed voiles | Различни димензии/ Ververikane dimenzie/Variable dimensions

102

БІОГРАФІИ | BIOGRAFIE | BIOGRAPHIES

Дилејн Ле Бас е уметница која работи во повеќе уметнички медиуми и создава инсталации, перформанси, фотографии и филмови. Таа е една од шеснаесетте уметници кои се дел од „Изгубениот рај“, првиот ромски павилјон на Биеналето во Венеција од 2007 година. Изложувала на Биеналето во Венеција (2007), Биеналето во Прага (2005 и 2007), Биеналето Гванџу (2012), Националната галерија на уметност „Закета“ (2013), MWW Музеј на современа уметност Вроцлав (2014), Биенале за современа уметност D-O Ark Андерграунд, Босна и Херцеговина (2015), Биеналето Оф, Будимпешта (2015), Проширено меѓународно биенале за современа уметност во Гетеборг и други.

Dilejn Le Bas si artutni so kerel buti ane pobuter artikane medie thaj kerel instalacie, performanse, fotografie thaj filmia. Voj si jekh katar e dešušov artutne so si kotor katar o „Našaldo trajo“, jekhto romano paviljono ko Bienale ani Venecia katar o 2007 berš. Lakere kerde butja si kotor katar pobuter egzibicie sar so si o Bienale ani Venecia (2007), Bienale ani Praga (2005 thaj 2007), Bienale Gvangju (2012), Nacionalnikani galeria e artoskiri „Zaketa“ (2013), MWW Muzejo katar nevestax-tuno arto Vroclav (2014), Bienale vašo nevestax-tuno arto D-O Arc Anderground, Bosna thaj Hercegovina (2015), Bienale Of ani Budimpešta (2015), Buvljardo maškartthemutno bienale vašo nevestax-tuno arto ano Geteborg thaj aver.

Delaine Le Bas is a cross-disciplinary artist creating installations, performances, photography and films. She is one of the sixteen artists who are part of Paradise Lost, the First Roma Pavilion of the 2007 Venice Biennale. Her works were included in the Venice Biennale (2007), Prague Biennale (2005 & 2007), Gwangju Biennale (2012), Zacheta National Gallery Of Art (2013), the MWW Wroclaw Contemporary Art Museum (2014), Biennial of Contemporary Art D-O Ark Underground Bosnia and Herzegovina (2015), Off Biennale Budapest (2015), and the Goteborg International Biennial for Contemporary Art Extended.

Лубош Котлар (1991) е фотограф, визуелен уметник и кустос. Тој е дипломец на Академијата за ликовни уметности

и дизајн на катедрата за фотографија и нови медиуми во Братислава. За време на студиите остварил престој на школата за уметност, дизајн и архитектура Алто во Хелсинки и Академијата за уметност и дизајн Безалел во Ерусалим. Тој е еден од основачите и активен член на дск. уметнички колектив, основан во 2012 година. Фокус на неговата уметничка практика е фотографијата, уредништво и кураторска пракса. Во 2022 година бил резидентен уметник во Вила Романа во Фиренца, заеднички проект на Европскиот ромски институт за уметност и култура (ERAC) и Вила Романа.

Ljuboš Kotlar (1991) si fotografo, vizuelnikano artutno thaj kustoso. Vov si diplomco ki Akademia vaše artutne artia thaj dizajno ki Katedra vaši fotografia thaj neve mediumia ani Bratislava. Ko vaxt e studiengoro, kerdjas studentikano bešipe ki škola vašo arto, dizajno thaj arhitektura Alto ano Helsinki thaj i Akademia vašo arto thaj dizajno Bezalel ano Erusalem. Vov si jekh katar e fundalutne thaj aktivnikano dženo ko dsk.artikano kolektivo, kerdo ano 2012 berš. Fokuso leskere artikane praktikakoro si i fotografia, redaktoripe thaj kustosikani praktika. Ano 2022 berš sine rezidentikano artutno ani Vila Romana ani Firenca, barabarutno proekto e ERIAK-oskoro thaj Vila Romana.

L'uboš Kotlár (1991, Slovakia) is a photographer, visual artist and curator. He is a graduate of the Academy of Fine Arts and Design in Bratislava's Department of Photography and New Media. During his studies he was a resident at Aalto School of Arts, Design, and Architecture in Helsinki and at Bezalel Academy of Arts and Design in Jerusalem. He is one of the founders and an active member of the dsk. artist collective, founded in 2012. His main artistic practice is photography, editorial and curatorial work. In 2022, he was one of the Fellows in Villa Romana in Florence, as a result of a joint effort of the European Roma Institute for Arts and Culture (ERAC) and Villa Romana.

Роберт Габрис (1986) дипломирал на Академијата за изведувачки уметности во Братислава и Академијата за ликовни уметности во Виена. Тој работи цртеж, кој често се обликува

во инсталација и перформанс. Во неговото автобиографско дело често се појавува темата на идентитетската политика. Заинтересиран е за исклучените групи или квир телесноста во конфронтација со нормите и границите на мнозинското општество. Експерименталниот цртеж за него е форма на отпор кон расизмот и разните форми на (социјално) исклучување. Габрис изложувал во централноевропски контекст, но исто така и во Рига и Шангај, на пример. Во последниве години често изложувал на чешката сцена, вклучувајќи ги и Биеналето Matter of Art (2020), Artist Lab Gallery (2019) и Moravian Gallery во Брно (2017).

Robert Gabris (1986) agorda peskiri uči škola ki Akademia vaše khelipnaskere artia ani Bratislava thaj i Akademia vaše artutne artia ani Viena. Vov kerel čitrope, kova so butvar nakhel pe katar i instalacia thaj performanso. Ano leskiri autobiografikani kerdi butimajbut ikljovel i tema e identitetikane politikengiri. Interes isi les thaj vaše ikalde grupe vaj kvir badanipe ani konfontacia e normenca thaj e simantrenca/granicenca e majoritetnikane amalnipaskerencar. O eksperimentalnikano čitrope leske si forma zorakiri mamuj o rasizmo thaj e verber forme ko (socialnikano) ikaldipe. O Gabris sikavda peskiri buti majbut ano centralnikano europakoro konteksto, numaj thaj ani Riga thaj Šangaj, misaleske. Ane palune berša, majbut sikavdja peskiri buti ki čehiakiri scena, phandindoj athe thaj o Bienale Matter of Art (2020), Artist Lab Gallery (2019) thaj Moravian Gallery ano Brno (2017).

Robert Gabris (1986, Slovakia) graduated from the Academy of Performing Arts in Bratislava and the Academy of Fine Arts in Vienna. He works in the medium of drawing, which often extends into installation and performance. In his autobiographical work, the theme of identity politics often appears. He is interested in excluded groups or queer corporeality in confrontation with the norms and boundaries of a majority-dominated society. For him, experimental drawing is a form of resistance to racism and various forms of (social) exclusion. Gabris has presented his work primarily in a Central European context, but also in Riga and Shanghai, for example. In recent years, he has also exhibited more frequently on the Czech scene, including at the Biennale Matter of Art (2020), Artist Lab Gallery (2019), and Moravian Gallery in Brno (2017).

Ахмед Кадри (1979, Северна Македонија) дипломирал на Факултет за ликовни уметности во Скопје. Работи како ликовен педагог-професор по ликовно образование во ОУ „Браќа Рамиз-Хамид“ - Скопје. Бил учесник на бројни ликовни изложби и колонии.

Ahmed Kadri (1979, Utarali Makedonia) kerda peskiri diploma ko Fakulteto vaše artutne artia ano Skopje. Kerel buti sar artutno pedagogo – profesoro palo artutno sikavdipe ani FŠ „Phralja Ramiz thaj Hamid“ ano Skopje. Sine participanto ke but artutne egzibicie thaj kolonie.

Ahmed Kadri (1979, North Macedonia) graduated from the Faculty of Fine Arts in Skopje. He works as an art pedagogue-professor of art education in the primary school “Brakja Ramiz-Hamid” - Skopje. He was a participant in numerous art exhibitions and colonies.

Дурмиш Казим (1983, Македонија) дипломирал на Факултетот за ликовни уметности во Скопје. Од 2011 година живее во Белгија, Брисел. Инспириран од ромската заедница и традиција, преку сликовниот реализам проткаен со симболика ги третира стереотипите, предрасудите и дискриминација на ромската култура.

Durmish Kjazim (1983) kerda peskiri diploma ko Fakulteto vaše artutne artia ano Skopje. Katar o 2011 berš dživdinel ani Belgia, Brisel. Inspiracia peskere butjake arakhel ki romani khedin thaj i tradicia, prekal o artikano realizmo katlo e simbolikasa savi so tretirinel e stereotipia, prejudicie thaj i diskriminacia e romane kulturakiri.

Durmish Kjazim (1983, North Macedonia) graduated at the Faculty of Fine Arts in Skopje. He lives in Belgium, Brussels since 2011. He is inspired by the Roma community and tradition, and through pictorial realism woven with symbolism he tackles the stereotypes, prejudices and discrimination against the Roma culture.

Сеад Казанџиу (1987, Албанија) работи во различни медиуми, вклучувајќи сликарство, инсталации, видео дела и перформанси. Работата на Казанџиу како уметник и културен продуцент, ја отсликува неговата позиција на албански државјанин - Ром. Длабоко свесен за начините на кои општествените и политичките хиерархии во рамките на националната држава ги зајакнуваат нееднаквите привилегии и го спречуваат учеството, практиката на Казанџиу се занимава со прашањата на политиката, активизмот, предрасудите, исклученоста и животната средина. Неговото делување ги претставува напорите на еден уметник посветен на враќањето на достоинството на културна група која е насилно и неправедно маргинализирана во структурите на европската демократија.

Sead Kazandžiu (1987) kerel buti ane verver medie, phandin-doj athe thaj o piktoripe, instalacie, video kerde butja thaj performanse. I buti e Kazandžiuskiri sar artutno thaj generalnikane sar kulturnikano producento sikavel leskiri pozicia sar albaniakoro themutno Rom. Xor minsalo vaše čhandia savenca e amalipnaskere thaj e politikane hierarhie ane pervazia e nacionalnikane themengere zoralkerena e bijekh privilegie thaj na dena participacia, i praktika e Kazandžiuskiri džal angle thaj kerel buti e pučipanca e politikakere, aktivipaskoro, prejudiciengoro, ikaldipaskoro thaj e dživdipaskere maškaripaskoro. Leskoro butikeripe sikavela e zora jekhe artutneskere savo so si dendo ko oranipe e dignitetoskoro jekhe kulturnikane grupakoro savi so si bišukaripasa thaj bičačipasa marginalizirime ane strukture ki europakiri demokratia.

Sead Kazanxhiu (1987, Albania) works across various media, including painting, installations, video, and performance. Kazanxhiu's work as an artist, and as a cultural producer, reflects his position as an Albanian Roma citizen. Profoundly aware of the ways that social and political hierarchies within the nation-state reinforce unequal privileges and prevent participation, Kazanxhiu's work foregrounds and addresses issues related to politics, activism, prejudice, exclusion, and the environment. His image-making represents the efforts of a single artist devoted to restoring the dignity of a cultural group that has been forcefully and unjustly marginalized within the structures of European democracy.

Нихад Нино Пушија (1965, Босна и Херцеговина) е уметник - фотограф. Неговата работа се фокусира на документарната и портретната фотографија и го доловува ромскиот идентитет во Берлин, каде што и самиот живее, и пошироко во Европа. Од 1992. работи на различни уметнички проекти и фото-студии, поддржани од nGbK Берлин (Ново друштво за визуелни уметности), Музеј на европски култури (МЕК), Европски ромски институт за уметност и култура (ERAC) и Културната фондација Алијанц. Главни теми на интерес во неговите дела се политиките на признавање, позициите на малцинствата во современата уметничка и кураторска практика, бегалците, разрешувањето конфликти, интеграцијата, Ромите и Синтите во Европа.

Nihad Nino Pušija (1965, Bosna thaj Hercegovina) si artutno -fotografo. Leskiri buti si fokusirimi ki dokumentarnikani thaj portretikani fotografia thaj sikavel o romano identiteto ano Berlino, kote so thaj vov dživdinel, thaj ke aver thana ani Europa. Katar 1992 berš kerel buti ane verver artikane proektia thaj foto studie, dende dumesa katar nGbK Berlin (Nevo amalnipe vaše vizuelnikane artia), Muzejo ke europakere kulture (MEK), ERIAK thaj Kulturnikani fondacia Alijanc. E čekatne teme ko leskoro intereso si i politika e angigaripaskiri, pozicie e minoritetengiri ani nevezaxtuni artikani thaj kstosikani praktika, Tatikhamaale rigakiri Europa, našle manuša, čhinavdipe e konfliktengoro, integracia, Roma thaj Sinti ani Europa.

Nihad Nino Pušija (1965, Bosnia and Hercegovina) is an art photographer. His work focuses on documentary and portrait photography and aims at capturing Roma identity in Berlin, where he lives, and elsewhere in Europe. Since 1992, he has been working on different art projects and photo-studies, supported by nGbK Berlin (New Society for Visual Arts), the Museum of European Cultures (MEK), the European Roma Institute for Arts and Culture (ERAC), and the Allianz Cultural Foundation. Main themes of interest in his work are politics of recognition, minority positions in contemporary artistic and curatorial practice, Southeast Europe, refugees, conflict resolution, integration, Roma and Sinti in Europe.

Андре Јено Рацш (1978, Германија) изложувал на бројни меѓународни изложби меѓу кои и првиот ромски павилјон „Изгубениот рај“ на Биеналето во Венеција (2007). Реализирал неколку уметнички и културни проекти, меѓу кои „Препишливи слики“, проект кој ги проширува и критички ги рефлектира сликовните претстави во приватните архиви на Ромите. Рацш е докторант на Унгарскиот Универзитет за ликовни уметности, со трансдисциплинарната истражувачка тема „Ромското сликовно студио“, уметничка и критичка платформа која го поврзува претставувањето на европските Роми и реконструкција и деконструкција на ромскиот идентитет преку фотографија, фотографски архиви и придружен фотографски дискурс. Тој е раководител на Одделот за документација во Документацискиот и културниот центар за германски Синти и Роми во Хајделберг.

Andre Jenő Racš (1978, Germania) ikaldas peskiri buti ke but maškarmutne egzibicie maškar kola si thaj o „Našaldo trajo“, jekhto romano paviljono ko Bienale ani Venecia katar o 2007 berš. Kerdas thaj nekobor artikane thaj kulturnikane proektia maškar save si thaj o „Palexramome piktura“, savo so del pučipa, buvljarel thaj kritikane kerel refleksia ke pikturikane sikavdipa ane privatnikane arhive e pikturengere e Romengere. Racš si doktoranto ko Hungarikano Univerzitetoto vaše artutne artia, e butjasa ki transdisciplinarnikani rodjaripaskiri tema „Romano pikturakoro studio“, artikani thaj kritikani platforma savi so phandela o sikavkeripe e europakere Romengoro rekonstrukciasa thaj dekonstrukciasa ko romano identiteto, prekal i fotografia, fotografikane arhive thaj o avutno fotografikano diskurso. Andre Racš si vastarutno ko Departamento vaši dokumentacia ano Dokumentaciakoro thaj kulturnikano centro vaše germanikane Sintia thaj Roma ano Hajdelberg.

André Jenő Raatzsch (1978, Germany) has participated in numerous international exhibitions including the first Roma Pavilion “Paradise Lost” at the Venice Biennial (2007). He carried out several artistic and cultural projects, including “Rewritable Pictures”, which questions, expands, and critically reflects on pictorial representations in private Roma image archives. Raatzsch has a PHD at the Hungarian University of Fine Arts, working on the transdisciplinary research topic

entitled “The Roma Image Studio”, an artistic and critical platform that links the representation of European Roma with the reconstruction and deconstruction of Roma identity, taking into account photography, photographic archives, and the accompanying photographic discourse. He is the Head of the Documentation Department at the Documentation and Cultural Centre for German Sinti and Roma in Heidelberg.

Емилија Ригова (1980, Словачка) е визуелна уметница која предава објект, мултимедија, интермедија на Универзитетот Матеј Бел во Банска Бистрица. Објектот во форма на инсталација, перформанс или интервенција на одредена локација е основен елемент во нејзиниот уметнички јазик. Таа работи и во 2Д интерфејс компјутерска графика, водена од основите на класичното сликарство. Ги истражува интерсубјективните емоции модифицирани од специфична социо-културна средина. Главните теми во нејзините дела се културните или социјалните стереотипи, алтер егото, ромскиот идентитет и психолошките сенки. Таа е добитник на наградата „Оскар Чепан“ и лауреат на Рома Спирит (2018).

Emília Rigová (1980, Slovakia) si vizuelnikani artutni savi so sikavel thaj objekto, multimedia, intermedia ko Univerzitetoto Matej Bel ani Banska Bistrica. O objekto ani forma e instalaciakoro, performanseskoro vaj pale intervenciakoro ki jekh terminirime lokacia si fundavno elemento ko lakiri artikani čhib. Voj kerela buti thaj ko 2D interfejs kompjuterikani grafia, legardi katar e funde katar o klasikano piktoripe. Voj rodljarela e intersubjektivnikane emocie save so si modificirime katar o specifikano socio-kulturnikano maškaripe. E šerutne teme ane lakere kerde butja si e kulturnikane vaj pale e socialnikane stereotipia, alter ego, romano identiteto thaj e psihologikane učhalina. La isi la pursaka „Oskar Čepan“ thaj si laureato ko Roma Spirit (2018).

Emília Rigová (1980, Slovakia) is a visual artist and lecturer of object, multi-media, and inter-media at Matej Bel University in Banská Bystrica. An object in the form of an installation or as a performance or a site-specific intervention is a basic element of her art language. In addition, she expresses herself through a 2D interface of computer graph-

ics, informed by the fundamentals of classical painting. She explores the intersubjective of an emotion modified by a specific socio-cultural environment. The main themes of her works include cultural or social stereotypes, alter ego, Romani identity, and psychological shadows. She is a laureate of the Oskar Čepan Award and Roma Spirit (2018).

Цеија Стојка (1933, Австрија) преживува три концентрациони логори: Аушвиц-Биркенау, Равенсбрук, Берген-Белсен. На педесет и пет години го прекинува молкот и проговорува за нејзините сеќавања, што резултира со неколку книги со сведоштва и над илјада дела со мастило, гваш и акрилик на платно и на хартија: извонредни достигнувања на автодидакт. Стојка е првата Ромка во Австрија која сведочи за логорите и се изјаснува против негирањето и заборавањето, против антиромскиот расизам распространет во Австрија и Европа. Делото што го оставила по нејзината смрт во 2013 година е огромно списание во кое сликите и списите се комбинираат за да го евоцираат кошмарното искуство на дете кое го живеело Порајмос/Самударипен, геноцидот на Ромите.

Ceija Stojka (1933, Austria) nakhela trin koncentraciakere logoria: Aušvic – Birkenau, Ravnsbruk, Bergen – Belsen. Ko pandžvardešupandž činavela o nihžabi thaj iranel pe palal ke peskere liparipa. Rezultato si nekobor lila e tasdivipanca thaj upral o jekh milja krde butja tintasa, gva[thaj akrilo ko poftan thaj papiri: but lačhe resaripa ko autodidakto. I Stojka sine i jekhto Romni ani Austria savi so vakerdas vaše logoria thaj dendas piro mothovipe mamuj o negiripe thaj o bisteripe, mamuj o antiromano rasizmo buvljardo ani Austria thaj Europa. Lakiri kerdi buti so ačhavdas palo lakoro meripe ano 2013 si but baro magazinno ano save e piktura thaj e xramovipa si kombinacia savi so kerel evociripe katar o bare darakoro nakhlo vaxt jekhe čhavoreskoro savo so dživdindas ano Porajmos / Samudaripen, genocido e Romengoro.

Ceija Stojka (1933, Austria) survives three concentration camps: Auschwitz-Birkenau, Ravensbrück, and Bergen-Belsen. At the age of fifty-five, she breaks her silence and undertakes an extraordinary

journey back into her memories. The result is several books of testimony and over a thousand works in ink, gouache and acrylic, on canvas and on paper: the remarkable achievements of an autodidact. Stojka was the first Romani woman in Austria to bear witness of the camps and to speak out against denial and forgetting, as well as against the anti-Romani racism pervasive in Austria and Europe. The ensemble she left at her death in 2013 is like a giant journal, in which paintings and writings combine to evoke the nightmarish experience of a child who lived through the Porajmos/Samudaripen, the Romani genocide.

Рома Џем Сешн Уметнички Колектив (Мустафа Асан, Мо Динер, Милена Петровиќ) изведува перформанс во јавен простор и уметнички институции со цел да ги направи видливи актуелните прашања на Ромите. Уметничката група со седиште во Цирих работи трансдисциплинарно комбинирајќи уметност, театар, музика и дизајн. Од нивната прва интервенција во 2013 година, Рома Џем Сешн ја прикажува својата работа во Цирих во Шедхале, Колеџот Корнер, Театарот Максим, Тони Ареал, ЗХДК, Кунсхаус, музејот Јохан Џејкобс, Хелмхаус и во уметничкиот музеј во Базел. Покрај нивните јавни настапи, колективот е активно вклучен и во соработка со други ромски организации и невладини организации. Од 2014 до 2016 година колективот бил вклучен во работна група на Федералната канцеларија за култура (БАК), во која се работеше на правата и признавањето на малцинствата на Ромите, Синтите и Јенишите во Швајцарија. Колективот ја изведе интервенцијата „ХРОМА – ненадејни присуства“ во 2018 година на првото Ромско биенале и Ромапарадата во Берлин. Оттогаш, колективот се развива и транснационално, и соработува со die grosse um_ordnung, квир-феминистички уметнички проект. Во 2019 година, Рома Џем Сешн Уметнички Колектив активно учествува во лансирањето на RomArchive, првата дигитална архива за историјата, културата, политиката и уметноста на Ромите во Европа.

Мо Динер (Швајцарија) работи трансдисциплинарно и концептуално во областа на критичката уметност и теорија. Таа дизајнира перформативни интервенции, јавни изведби и

асемблажи. Во 2009/10 започнала истражување за нејзините предци по мајка (Роми/Синти), кое го продолжила во контекст на уметничкиот истражувачки проект “Наука, фантастика и политика” на Школата за уметности во Берн (ХКБ). Го продолжила своето уметничко истражување на магистерската програма за ликовни уметности на ЗХДК. Во контекст на нејзината теза заедно со Р.Р. Марки и Милена Петровиќ, го основала Рома Џем Сешн Уметничкиот Колектив.

Мустафа Асан (Р.Р.Марки, Северна Македонија) е ромски уметник и активист кој истражува и изложува историски и социополитички теми за видливоста на ромската уметност и култура во Европа. Дипломирал на Техничкиот универзитет во Скопје, а во Цирих посетувал Уметничко училиште и бил активен како радио водител за Радио Лора Романес на ромски јазик. Во 2013 година е коосновач на Рома Џем Сешн Уметничкиот Колектив, заедно со Мо Динер и Милена Петровиќ .

Милена Петровиќ (1967, Србија) е австриска и швајцарска државјанка која студирала глума во Цирих. Таа работи на различни проекти за филмска и театарска сцена, меѓу кои во Шаусpielхаус Цирих и Театарот Максим во Цирих. Била ангажирана и во швајцарската телевизија SF1, како и во независни филмски проекти. Била активен член на театрската трупа Максим која со своите социо-критички дела има изведби низ швајцарските германски театарски сцени. Таа е една од основачките членови на Roma Jam Session art Kollektiv.

Roma Džem Sešn Artikano kolektivo (Mustafa Asan, Mo Diner, Milena Petrovič) sikavela peskere butja ano putardo thanipe thaj artikane institucie prekal o performanso resarinasa te kerel dikhipaskere te oven e aktuelnikane pučipa e Romengere. I artikani grupa sav isi la bešipe ano CiriH kerel transdisciplinarnikano butikeripe savo so kombinirinel pe e artosa, tratrosa, muzikasa thaj dizajnos. Katar lengiri jekhto intervencia ano 2013 o Roma Džem Sešn sikavda peskiri buti ano CiriH ano Šedhale, Koledž Korner, Teatar Maksim, Toni Areal, ZHdK, Kunshaus, Muzej Johan Džejkobs, Helmhaus thaj ano Bazel ano Muzej Kuns. Uzal lengere putarde keripa buti, o kolektivo si aktivnikane

phandlo thaj ani kolaboracia e avere romane organizacienca thaj bira-jikane organizacienca ane kampanje. O kolektivo sine aktivnikano katar o 2014 dži 2016 berš ani butjarni grupa ki Federalnikani kancelaria vaši kultura (BAK) savate vakerelas pe thaj kerelas pe buti vaše čačipena thaj e angigaripa e minoritetengoro katar e Roma, Sintia thaj Jenišia ani Švajcaria. Maškar aver, o Kolektivo andas thaj i intervencia „HROMA – jekhvaeskere thanipa“ ano 2018 berš thaj ko jekhto Romano bienale thaj i Romaparada ano Berlin. Taro kadava vaxt, o kolektivo barjovela thaj transnacionalnikane thaj korkori peske, thaj kerela buti e die grosse um_ordnung-esa, kvir-feministikano artikano proekto. Ano 2019 berš, Roma džem sešn Artikano kolektivo aktivnikane lel than ano lansiripe e RomArhive-skoro, jekhto digitalnikani arhiva vaši historia, kultura, poli-tika thaj artipe e Romengoro ani Europa.

Mo Diner (Švajcaria) kerel transdisciplinarnikane thaj konceptu-alnikane ani ranik e kritikane arteskoro thaj teoriakoro. Voj kerel dizajno ke performativnikane intervencie, putarde egzibicie thaj asemblaže. Ano 2009/10 kerel rodljaripe vaše lakere phuredera pali daj (Roma/ Sintia) thaj kadava džal dureder sar kotor e kontekstostar katar lakoro rodljaripaskoro proekto „Džantripa, fantastika thaj politika“ ki Škola vašo arti ano Bern. (HKB). Džal dureder peskere artikane rodljaripasa ki magisterikani programa vaše artutne artia ko ZHdK. Ano konteksto lakere tezatar jekhethane e R.R. Markia thaj e Milenasa Petrović, fundi-rinela o Roma džem sešn Artikano kolektivo.

Mustafa Asan (R.R. Marki, Utarali Makedonia) si romano ar-tutno thaj aktivisto savo so rodljarel thaj sikavel e historikane thaj so-cio-politikane teme vašo dikhlape e romane artoskoro thaj e kulturakoro ani Europa. Biame si ano Skopje kote so kerdas peskiri diploma ko Tehnikano Univerzitetu. Ano Ciriħ džalas ki Artikani Škola thaj sine ak-tivnikano sar radio legarutno vašo Radio Lora romanes ki romani čhib. Ano 2013 berš vov si kofundatori ko Roma džem sešn Artikano kolekti-vo jekhethane e Mo Dinerasa thaj e Milenasa Petrović.

Milena Petrović (1967, Srbia) si austriakiri thaj švajcariakiri themutni savi so studirindja teatro ano Ciriħ. Voj kerel buti ke verver-ikane proektia vaši filmeskiri thaj teatroskiri scena, maškar save thaj ano Šauspielhaus Ciriħ thaj o Teatro Maksim ano Ciriħ. Sine angažirime

thaj ani švajcariakiri televizija SF1 thaj ane biadhinala filmeskere proektia. Sine aktivnikano dženo ki teatroskiri grupa Maksim, savi so peskere socio-kritikane kerde butjenca kerdas buti ke švajcariakere thaj germaniakere teatroskere scene. Voj si kofundatori ko Roma džem sešn Artikano kolektivo.

The Roma Jam Session Art Collective (RJSaK), (Mustafa Asan, Mo Diener, Milena Petrovic) perform in public spaces and art institutions in order to make the current issues of the Roma visible. The Zurich based artist group works transdisciplinary with members engaged in art, theater, music and design. Since their first intervention in 2013, RJSaK has shown their work in Zurich at Shedhalle, Corner College, Maxim Theater, Toni Areal, ZHdK, Kunsthhaus, Johann Jacobs Museum, and Helmhaus, as well as at the Kunstmuseum in Basel. In addition to their public appearances, the collective is also actively involved in campaigns with other Roma organizations and NGOs. Between 2014 and 2016, RJSaK was active in a working group of the Federal Office for Culture (BAK), in which the rights and recognition of the Roma, Sinti and Jenisch minorities in Switzerland were discussed and worked on. Among other things, it brought the CHROMA – Sudden Presences intervention in April 2018 to the 1st Roma Biennale and the Romaparade to Berlin. Since then, the collective has developed both transnationally and intersectionally, and has established cooperation with die grosse um_ordnung, a queer-feminist art project with manifold alliances. In 2019, RJSaK will actively participate in the launch of the RomArchive, the first digital archive on the history, culture, politics and art of the Roma in Europe.

Mo Diener (Switzerland) works transdisciplinary and conceptually in the field of critical art and theory in Switzerland. Mo Diener designs performative interventions, public performances and assemblages. In 2009/2010, she started a research of her maternal (Roma/Sinti) ancestors, which she continued in the context of her Science, Fiction & Politics artistic research project at The Bern School of Arts (HKB). She pursued her artistic research at the MA program of Fine Arts at ZHdK. In the context of her thesis and together with RR Marki and Milena Petrovic, she founded the Roma Jam Session art Kollektiv.

Mustafa Asan (RR Marki, North Macedonia) is a Roma artist and activist who investigates and exposes historical and socio-political topics of visibility of the Roma art and culture in Europe. He was born in Skopje, where he graduated at the Technical University. In Zurich, he attended the F+F Art School and was active as a radio presenter in the Romani language for Radio Lora Romanes. In 2013, he co-founded the Roma Jam Session art Kollektiv with the artist Mo Diener and the actress Milena Petrovic.

Milena Petrovic (1967, Serbia) is an Austrian and Swiss citizen. She was studying acting in Zurich. She has worked on diverse projects for film and theater stage, among others in the Schauspielhaus Zurich and Maxim Theater Zurich. She was also engaged in Swiss Television SF1 and in independent film projects. She was an active member of the Maxim Theater company. With their socio-critical pieces the theater was touring on the Swiss German theater stages. She is one of the founding members of the Roma Jam Session art Kollektiv.

Ден Тарнер (Лондон) е уметник и едукатор кој се образувал на Уметничката школа Сент Мартинс. Тој работи во различни медиуми, вклучувајќи скулптура, видео и сликарство. Неговата уметничка практика ја истражува интеракцијата помеѓу ромската и мејнстрим културата, преку теми за комерцијална размена во животот на Ромите. Заинтересиран е за тоа како човечкиот живот може да се дефинира и архивира преку предметите, како истите комуницираат низ времето преку заедничка „материјална“ култура, како истата ја артикулираат пред пошироката публика, особено во контекст на Ромската заедница. Со користење на трансакциски предмети кои имаат значење во двете култури, Тарнер испитува како културите на ромите и номадите се среќаваат и комуницираат со доминантната култура. Преку работа со мапи за миграција на ромските дијаспори, користењето на традиционалните занаети и занимања како што се билкарството, изработката на колци и и гатање, Тарнер ги реобмислува Ромите од минатото, сегашноста и иднината, за да го оспори ставот на мејнстрим културата за ромските идентитети.

Den Turner (London) si artutno thaj edukatoro savo so agordjas peskoro sikljovipe ani Artikani škola Sent Martins. Kerel buti ane ververikane medie, phandindo thaj i skulptura, video thaj piktoripe. Leskiri artikani praktika rodljarel i interakcia maškar i romani thaj mejnstrim kultura prekal e teme vašo komercialnikano leipe thaj deipe ano dži-vidipe e Romengoro. Isi les interesu kadaleske sar o manušikano dži-vidipe šaj te definirinel pe thaj te arhivirinel pe prekal e vastušeja thaj sar von komunicirinen ko vaxta prekal i barabarutni „materialnikani“ kultura, sar artikulirinen adaja kultura angli buvleder publika, majbut ano konteksto e Romane khedinakoro. E labaripasa e transakciakere vastušejenca save so isi len džanlipe solduje kulturenge, o turner rodljarel sar e kulture e Romengere thaj e phirutngere arakhena pumen thaj komunicirinen e dominantikane kulturasa. Prekal e butja e mapenca e migraciengere vaši migracia e romane diaspoengiri, labaripe e tradiconalnikane phirnipangoro thaj butikeripangoro, sar so si o čarja, keripe e čekrekongoro thaj e kaštunale luludjengoro thaj o dikhipa ki palma, o Turner gindinel pale e Romen ano nakhlipe, akanipe thaj avutnipe te šaj te na del o dikhipa e mejnstrim kulturakoro vaše romane identiteta te ovel jekh sar so sine ano nakhlipe.

Dan Turner (London) is an artist and educator trained at St. Martins School of Art. He works across media, including sculpture, video and painting. Dan's practice explores the interaction between the Romany and mainstream culture through themes of commercial interchange in Romani life. He is interested in how human life can be defined and archived through the objects that are made, how such objects communicate across timelines through a shared 'material' culture and how they articulate that culture to a wider audience. This is particularly so in relation to the Romany community. By using Transactional Objects of significance across both cultures, Turner examines how Gypsy, Roma and Traveler cultures meet and interact with the dominant culture. Working with migration maps of Roma diasporas and using traditional crafts and occupations such as herbalism, pegs and wooden flower making and fortune telling, Turner re-imagines the Roma past, present and future to challenge the mainstream culture's view of our Roma identities.

Издавач: НУ Музеј на современата уметност, Скопје, Р. Северна Македонија, 2022
Publisher: NI Museum of Contemporary Art, Skopje, R. North Macedonia, 2022

За издавачот: Мира Гакина, директор
Editor in Chief: Mira Gakjina, director

Куратори: Мустафа Асан, Мо Диенер, Мира Гакина, Јованка Попова
Curators: Mustafa Asan, Mo Diener, Mira Gakjina, Jovanka Popova

Организација на изложбата и текст: Мира Гакина и Јованка Попова
Organization of the exhibition and text: Mira Gakjina and Jovanka Popova

Уметничките дела се обезбедени со љубезна дозвола од уметниците, Yamamoto Keiko Rochaix Gallery и Ceija Stojka International Fund.
The artworks are provided through the courtesy of the artists, Yamamoto Keiko Rochaix Gallery and Ceija Stojka International Fund.

Одделение за едукација и стручно водење: Бојана Јанева
Education and Museum Guiding Department: Bojana Janeva

Лектура: ЕСП - Развој и управување на човечки ресурси
Lecture: ESP, Skopje

Превод на англиски и ромски: ЕСП - Развој и управување на човечки ресурси
Translated into English and Roman language: ESP, Skopje

Фотографии: Маја Јаневска - Илиева
Photographs: Maja Janevska – Ilieva

Дизајн на корица: Јована Плотникова
Cover design: Jovana Plotnikova

Графички уредник: Илиана Петрушевска
Graphic design: Iliana Petrushevska

Програмски и оперативен координатор: Бојана Стојменовска
Program and operational coordinator: Bojana Stojmenovska

Конзерватори: Љупчо Иљоски и Јадранка Милчовска
Conservators: Ljupco Iljoski and Jadranka Milcovska

Логистичка организација: Јулија Манојлоска
Logistics organization: Julia Manojloska

Печатница: Арт Принт Студио
Printed by: Art Print Studio

Тираж: 500 копии
Edition: 500 copies

Изложбата се спроведува во рамките на Проектот Манифеста 14 Приштина – Западен Балкан и е кофинансиран од Европската Унија, и финансиски поддржан од Министерството за култура на Република Северна Македонија, Еуролинк осигурување и Тиквеш. Голема благодарност до Џемилијана Абдулова и Сибел Бајрам.

The exhibition is implemented within the framework of the Project Manifesta 14 Pristina – Western Balkans and is co-funded by the European Union, and it is financially supported by the Ministry of Culture of the Republic of North Macedonia, Eurolink Insurance, and Tikvesh. Great gratitude to Dzemiliana Abdulova and Sibel Bajram.

Manifesta 14
Prishtina 2022

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

7.038.54(497.7)

Сè што ни е заедничко : Манифеста 14 : 8 ноември 2022-20 февруари 2023 Музеј на современата уметност-Скопје / [текст Мира Гаќина и Јованка Попова ; фотографии Маја Јаневска-Илиева] = Sa so si amenge barabarutno : Manifesta 14 : 8-to novembar 2022-20 februar 2023 : Muzejo e nevevaxtune arteskor 0-Skopje = All that we have in common : Manifesta 14 : Museum of contemporary art-Skopje / [text Mira Gakjina and Jovanka Popova ; photographs Maja Janevska-Ilieva]. - Скопје : НУ Музеј на современата уметност ; Скопје : Muzejo e nevevaxtune arteskor 0 : NI Museum of Contemporary art, 2022. - 120 стр. : илустр. ; 20x20 cm

Текст напоредно на мак., ром. и англ. јазик

ISBN 978-608-264-034-1

а) Концептуална уметност -- Изложби

COBISS.MK-ID 58818309

MUSEUM OF CONTEMPORARY
ARTS KOPIJEM
UZ EJHACOBP
EMENATAUME
THOCTCKOΠJE